KNJIŽNICA ZA SELJAKE I SELJAČKE ZIMSKE ŠKOLE

Urednik Prof. Dr. Jure Turić, upravitelj Seljačkog sveučilišta

Uprava: Zagreb, Buconjićeva 43

KNJIGA X

VJEŽBE

ZA RAZUMNO ČITANJE I PISANJE

ŠKOLSKA KNJIGA ZA DVANAESTGODIŠNJU SELJAČKU ŠKOLU. — PLOD RADA SA SELJACIMA ĐACIMA SELJAČKOG SVEUČILIŠTA

Knjiga s istinama, zakonima i ljepotama pomaže duhovni rad oko vlastitog obrazovanja i civiliziranja samo onom čovjeku, koji umije u rečenicama naći istine, zakone i ljepote.

CIJENA U KNJIŽARAMA 7 DINARA

KNJIŽNICA ZA SELJAKE I SELJAČKE ZIMSKE ŠKOLE

Urednik Prof. Dr. Jure Turić, upravitelj Seljačkog sveučilišta

Uprava: Zagreb, Buconjićeva 43

KNJIGA X

VJEŽBE

ZA RAZUMNO ČITANJE I PISANJE

ŠKOLSKA KNJIGA ZA DVANAESTGODIŠNJU SELJAČKU ŠKOLU. — PLOD RADA SA SELJACIMA ĐACIMA SELJAČKOG SVEUČILIŠTA

Knjiga s istinama, zakonima i ljepotama pomaže duhovni rad oko vlastitog obrazovanja i civiliziranja samo onom čovjeku, koji umije u rečenicama naći istine, zakone i ljepote.

Vježbe u čitanju i pisanju u dvanaestgodišnjoj seljačkoj školi

U prve četiri godine po 400 sati u 100 dana mora učenik da se uvježba u opažanju glasova, slogova riječi, rečenica i da se vježba tražiti sadržaj, smisao rečenice, kao i ljepote.

U drugom dijelu škole, četiri godine po 300 sati u 60 dana te vježbe se nastavljaju i uzimlju se nove. Učenik se vježba u čitanju sadržaja, a oblike riječi i rečenica shvaća uz pomoć upoznatoga sadržaja.

U trećem dijelu škole, četiri godine po 300 sati u 60 dana vježba se učenik u razmatranju i ocjenjivanju vrijednosti različitih sastavaka obzirom na njihovu tendenciju i vrijednost po čovjekovu obrazovanost i civiliziranost.

Napomena: Na kraju knjige su »Imena spoznaja«, pa »Imena članaka« s naznakom stranica, gdje se o tomu govori.

Metoda rada

Učenik ne uči gramatičke definicije, ne upoznaje gramatičke pojmove ni sisteme, ne uči naučne riječi za te pojmove i sisteme. Ali ne uči ni gramatička pravila, koja bi imala da ga pomažu pri čitanju i pisanju. Tu sposobnost steći će on u spoznajama, koje su složene od množine primjera o jednom pojavu u govoru. Te spoznaje djelovaće na svijest učenikovu kao »gramatički instinkt«. Taj instinkt razvija učenik već u svojoj porodici i zavičaju, kad uči govoriti i služi se govorom. Škola ima samo da upotpuni, raširi i usavrši tu sposobnost tako, da učenik može čitati knjigu i sa naučnim ili umjetničkim sadržajem. Razlika između čovjeka, koji je naučio gramatiku i ona s njim ravna, i ovoga čovjeka, koji je razvio svoj gramatički instinkt, jest u glavnom ova: Ovaj na sadržaju upoznaje i zakone za oblik riječi ili rečenice, pa kasnije i uz pomoć oblika traži stvarni sadržaj; onaj pako na gramatičkom pravilu mjeri vrijednost rečenice i oblika riječi, je li naime to odgovara gramatičkim pravilima. Ovaj pazi, da li oblik odgovara stvarnoj istini, a onaj, da li odgovara zakonima jezika.

Ova knjižica pomaže sabirati iskustvo oko pojedine spoznaje. Upozorava na pojedini element vještine u točnom shvaćanju stvarnih činjenica, oko kojega se onda sabiru pojedini primjeri ne samo u posebnim satovima, kad su ove vježbe, nego pri svakom čitanju i pisanju, pri svakom izgovaranju rečenice o opaženom pojavu i nađenom razjašnjenju.

Naša današnja slova

»Imena spoznaja« u knjigama štampanima latinicom poredana su po svojim početnim slovima i to ovim redom.

Velika štampana slova latinice i ćirilice:

A — A,	B — Б,	C — Ц,	Č — Ч,	Ć — Ћ,	D — Д,
Dž — Џ,	Đ — Ђ,	E — E,	F — Ф,	G — Г,	H — X,
I — И,	J — J,	K — K,	L — Л,	Lj — Љ,	M — M,
N — H,	Nj — Њ,	O — O,	P — П,	R — P,	S — C,
Š — Ш,	T — T,	U — У,	V — B,	Z — З,	Ž — Ж

Latinica i ćirilica mala štampana slova:

a — а, **b** — б, **c** — ц, **č** — ч, **ć** — ћ, **d** — д, **dž** — џ,
đ — ђ, **e** — е, **f** — ф, **g** — г, **h** — х, **i** — и, **j** — ј,
k — к, **l** — л, **lj** — љ, **m** — м, **n** — н, **nj** — њ, **o** — о,
p — п, **r** — р, **s** — с, **š** — ш, **t** — т, **u** — у, **v** — в,
z — з, **ž** — ж.

Velika štampana slova u ćirilici. Istim ovim redom poredane su riječi u rječnicima, koji su štampani ćirilicom.

А — A, Б — B, В — V, Г — G, Д — D, Ђ — Đ,
Е — E, Ж — Ž, З — Z, И — I, Ј — J, К — K,
Л — L, Љ — Lj, М — M, Н — N, О — O, П — P,
Р — R, С — S, Т — T, Ћ — Ć, У — U, Ф — F,
Х — H, Ц — C, Ч — Č, Џ — Dž, Ш — Š.

Mala slova ćirilicom i latinicom:

а — **a**, б — **b**, в — **v**, г — **g**, д — **d**, ђ — **đ**, е — **e**,
ж — **ž**, з — **z**, и — **i**, ј — **j**, к — **k**, л — **l**, љ — **lj**,
м — **m**, н — **n**, њ — **nj**, о — **o**, п — **p**, р — **r**, с — **s**,
т — **t**, ћ — **ć**, у — **u**, ф — **f**, х — **h**, ц — **c**, ч — **č**,
џ — **dž**, ш — **š**.

Velika štampana slova jednaka u latinici i ćirilici: A, E, J, K, M, O, T.

Velika ćirilska slova, koja su u latinici za drugi glas: В — V, Н — N, Р — R, С — S.

Sva ostala velika slova različita su oblika u latinici i ćirilici. Možeš tu razliku opaziti na prednjim redovima ćirilice i latinice.

Mala štampana slova jednaka u ćirilici i latinici: a, j, o.

Mala štampana slova koja su jednaka oblikom, ali ih čitaš u latinici drukčije nego u ćirilici: в — **v**, н — **n**, р — **r**, с — **s**.

Sva ostala slova su oblikom drugačija u ćirilici i u latinici.

Velika pisana slova latinice i ćirilice:

A — А, B — Б, C — Ц, Č — Ч, Ć — Ћ,
D — Д, Dž — Џ, Đ — Ђ, E — Е, F — Ф,
G — Г, H — Х, I — И, J — Ј, K — К,
L — Л, Lj — Љ, M — М, N — Н, Nj — Њ,
O — О, P — П, R — Р, S — С, Š — Ш,
T — Т, U — У, V — В, Z — З, Ž — Ж

Latinica i ćirilica mala pisana slova:

a — а, b — б, c — ц, č — ч, ć — ћ, d — д, dž — џ,
đ — ђ, e — е, f — ф, g — г, h — х, i — и, j — ј,
k — к, l — л, lj — љ, m — м, n — н, nj — њ, o — о,
p — п, r — р, s — с, š — ш, t — т, u — у, v — в,
z — з, ž — ж.

Velika pisana slova u ćirilici. Istim ovim redom poredane su riječi u rječnicima, koji su štampani ćirilicom.

А — A, Б — B, В — V, Г — G, Д — D,
Ђ — Đ, Е — E, Ж — Ž, З — Z, И — I,
Ј — J, К — K, Л — L, Љ — Lj, М — M,
Н — N, Њ — Nj, О — O, П — P, Р — R,
С — S, Т — T, Ћ — Ć, У — U, Ф — F,
Х — H, Ц — C, Ч — Č, Џ — Dž, Ш — Š.

Mala pisana slova ćirilicom i latinicom:

а — a, б — b, в — v, г — g, д — d, ђ — đ, е — e,
ж — ž, з — z, и — i, ј — j, к — k, л — l, љ — lj,
м — m, н — n, њ — nj, о — o, п — p, р — r, с — s,
т — t, ћ — ć, у — u, ф — f, х — h, ц — c, ч — č,
џ — dž, ш — š.

Velika pisana slova jednaka u latinici i ćirilici:

A — A, E — E, J — J, K — K, M — M, O — O.

Velika pisana slova istog oblika, ali različito se čitaju:

B — V, H — N, P — R, C — S.

Mala pisana slova jednaka u ćirilici i latinici: a, e, j, o.

Mala pisana slova koja su jednaka oblikom, ali ih čitaš u latinici drukčije nego u ćirilici:

b — v, n — n, p — r, c — s.

Jedno pismo

I. Koji razlozi vojuju za to da budu jedna slova za cio narod u Jugoslaviji?

1. Svi bi mogli čitati sve knjige. Tako bi se lakše i brže širila valjana knjiga i valjane novine.

2. U školi bi se mogao ujednostavniti i skratiti posao oko vježbe u čitanju i pisanju, pa bi se snaga i vrijeme mogli upotrijebiti u druge važnije svrhe.

3. Nestalo bi jednog razloga mržnji, umišljenosti, utvorljivosti, fanatizmu, nesporazumcima i neslozi. Neobrazovan i neciviliziran čovjek daje vrijednost onim slovima, što ih je naučio u školi i u selu, koje je primio kao »svoje« kao »naše«. Kad vidi druga slova, daje svojima neku posebnu vrijednost, koju slova nemaju. Tu vrijednost daje onda i sebi poradi tih slova. Zato ga vređa čovjek, koji druga slova drži kao svoja, daje im posebnu vrijednost, a po njima i sebi. Tada su različita slova razlog, da ljudi zaboravljaju na ljudske vrline i sposobnosti, pa njih ne cijene, nego slova.

4. Prištedili bi mnogo na radu, na vremenu, na prostoru, kad ne bi svagdje pisali natpise, oglase i slično u javnom životu sa dvojakim slovima.

II. Koje bi pismo imali da odaberemo? — Morali bi odlučiti stvarni razlozi. Neki hoće da bude ćirilica jer se danas veći dio naroda njom služi. Drugi vele, neka bude latinica, jer se njom služi najveći dio svijeta s kršćanskom kulturom i civilizacijom. Neki bi htjeli da se tom zgodom odabere iz ćirilice i latinice najjednostavnije i najzgodnije. Tako da bi se oslobodili ojednakih slova u ćirilici, pa slova, koja prekidaju pisanje. Oslobodili bi se u latinici slova sa dva znaka, kao što je slovo nj, pa slova sa točkama i kvakama. Tim bi se ujednostavilo pismo i lakše bi čitali.

Slogovi, složeni od glasova

Glasova je u našemu jeziku 30. Od njih mogu se složiti hiljade i hiljade slogova.

Slogovi od jednoga glasa: a, e, i, o, u. Slogovi od dva glasa: ba, ab, ce, es, i t. d. oko tri stotine slogova. Ima još slogova sa tri glasa: tro, tvo, dun, mro, zar. Takovih je slogova na hiljade. Onda su slogovi sa 4 glasa: Trok, dveg.

Slog čine glasovi, što ih izgovorimo zaustivši jednom. Ne čine jedan slog glasovi m, n, p, k, t, v, kad ih izgovaramo i brzo jedan za drugim, jer ih ne izgovorimo jednom zaustivši.

Tko hoće da razumno čita mora se uvježbati da razabire slogove, kad sluša tuđi govor ili što čita.

Od slogova su složene riječi, naš jezik ima ih oko 40 hiljada. Taj jezik neko od nas zove hrvatski, neko slovenački, neko srpski. Razlika je malena, pa uz malo vježbe možemo jedan drugoga da razumijemo i da čitamo svaku knjigu. Nekoji pomišljaju na to da bi uklonili i te razlike, pa bi se valjana knjiga brže i lakše širila.

Riječi

1. Jedan glas, jedan slog čini riječ. Tako u rečenici »ja a i ti«, jesu glasovi »a« »i« također i riječi.

Dva glasa čine slog, a taj slog je riječ: Ne bi li se i ti sjeo?

2. Dva sloga ili čine jednu riječ ili dvije riječi: T a t i je jabuka, da je dadeš t a t i. Dođe o d n j e m u d a r m u d a r, koji n j e m u zadaje mnogo brige. Vode ga d o v o d e i nju d o v o d e. N a s a m a r u ga n a s a m a r i l i. D a l i su mu d a l i, pitanje je. U p e t i je trn, up e t i se mora, da ga izvadiš. U o č i Božića, baci mu u o č i prah. B i g a lugar B i g a otkrio, da se skrije pod zemlju. P o d a j mu po jabuke, a

po daj meni. Milo mi je, eto Mije. Je li dobro Jeli? Da li bi mi dali vatre. Ko je kod Koje? O brate, obrate su naše kruške. Opasno je prozeble ruke pripeći pri peći. Od njega gone, pa njega to boli. Iz Laza nema izlaza.

3. Kratke riječi ne smiješ skupa pisati. Takovih riječi ima u gornjim primjerima, a evo još takovih primjera: Vidi ti, ima li tu što vrijedna? Ti si mi sve na tom svijetu. Po koji put to ponavljam. Vodi ga, dok se da. Pa da su i manji, ne rugaj im se. Otkad su mu se rugali, neće im da pjeva. Zato neće da radi, jer za to ne dobije plaću. Na nj i uza nj je pogibeljno. Tko bi ga znao. Plati ti za nj i za sebe. Opet su ti na put dali sira. Veli mi, da mu dam na dug. Reci, da ću joj vratiti.

Ako ovakove kratke riječi pišeš skupa, onda će čitalac teško razumjeti tvoje pismo. Ako ne paziš na ovakove kratke riječi, kad čitaš, teško ćeš razumjeti pročitano. Ali moraš paziti da ne dijeliš slogove koji čine jednu riječ, jer onda izgubi rečenica svaki smisao, pa ne razumiješ, što čitaš. Kadagod susretneš ovakove kratke riječi, pamti ih uz druge, koje si već čitao. Tako ćeš steći sposobnost za dijeljenje slogova, koji ne čine riječ, i na sabiranje slogova, koji čine riječ. Uvijek pazi na smisao, na sadržaj, pa će ti taj pomoći sabirati i dijeliti slogove.

4. Došao je gradski čovjek. Nemoj napisati gracki, jer je to teško razumjeti. »Moću doći«, ne možeš razumjeti kao onda, kad je napisano: »Moći ću doći«. »Neki su reci zamršeni,« teško ćeš razumjeti. Lakše, ako je napisano »redci«, jer te ta riječ sjeti na jedan redak, pa odmah znaš o čemu je govor.

5. Neke riječi imaju iste glasove, ali im je drukčije značenje.

1. »Od orača nema poruke. Od oračâ nema poruke.« — Napomena: U prvoj rečenici je jedan orač, u drugoj njih je više. Kad govoriš, onda otegneš »a« u drugoj rečenici kano da su dva: »Od oračaa«. Dakle način izgovora odaje, je li orač jedan, ili je njih više. Ali u pismu i štampi ne dolaze dva a, nego nad jedan se stavi crtica. Ako je na nju zaboravljeno, onda iz svega smisla, iz svega o čemu se govori, moraš razabrati je li jedan orač, ili je njih više.

2. »Voda je daleko od sela«. — ,edno je selo. »Voda je daleko od selâ«. — Više je selâ. Izgovaraš riječ »sela« posve drukčije.

Kad pažljivo slušaš, odmah znaš, je li jedno selo, ili je njih više. Ako ne znaš to, kad čitaš, ako nema crtice nad slovom a, dakle ovakovo â, onda možeš pogrešno da razumiješ te riječi.

3. »Žene često učine od žene pravu zvijer, pa ljudi ne će da se žene.« — I ovdje bi morali doći na riječ »žene« znakovi. Ista riječ, ista slova tri puta. Ali prva riječ »žene« kratko rečena — jest njih više, koje rade. Druga riječ »žene« dulje rečeno, jest jedna, na kojoj rade; treća riječ kaže djelovanje muškaraca; »žene se«, ili se »ne žene«. To značenje odaje kratka riječ »se«.

Kad slušaš, odmah razabireš po izgovoru jedno od tri značenja te iste riječi. Ali kad čitaš, onda iz svega moraš razabrati, što koja riječ znači.

4. »Svoje stvari razlikuj od tuđe stvari i ako je mnogo stvari pa su te stvari i tvoje i tuđe«. — Četiri put riječ »stvari«. Ali čuješ svaki put drukčije izgovor. Samo prvi i četvrti put jednako. Po izgovoru možeš razlikovati značenje. Kad čitaš, moraš paziti na riječ svoje, pa na riječ tuđe, na riječ mnogo i riječ pa su te.

Velika slova

Uteći će mu (tele) u Dugo Selo, pa ga ne stiže. — Ako mu uteče tele u ovo dugo selo, ne stiže ga. — Zađe li u šumu Dugoselo, ili u dolinu Dugo Selo, nikad ga ne stiže. — Dio Dugog Sela plodne doline — uzorali su seljaci iz Dugog Sela. — Naše Dugo Selo nije baš dugo selo. — U selu Vrhovi nisu nikakovi vrhovi. — Sanski Most je grad, a porušeni sanski most je bio nekad preko rijeke Sane. — Željeznička stanica Zidani Most ima veliki zidani most, pače sad dva. Selo Vrata prava su vrata k moru. — Selo Dobro Polje je veće od sela što se zove Dobroselo.

Napomena: Dobroselo, u Dobroselu; Dobro Polje, u Dobrom Polju.

Pazi na razliku u pisanju velikih slova i na izgovor, pa ćeš shvatiti i značenje pojedinog imena. Dugo Selo, Dobroselo, Vrhovi, Sanski Most, Zidani Most, Vrata, Dobro Polje, Dobro Selo jesu imena naseljenih mjesta.

Početno veliko slovo treba pisati u ovim riječima:

1. Ljudsko ime i prezime i svako ime, što se odnosi na pojedinoga čovjeka. Mile Oblak, nazvan Krpo.

2. Na početku nove rečenice iza točke, uzvičnika i upitnika.

3. Riječi Vi, Ti, Gospodine u listovima.

4. Naslove časti: Vaše Veličanstvo, Njegovo Veličanstvo, Vaša Preuzvišenosti, Gospodine Generale, Gospodine Ministre, Gospodine Načelniče i t. d.

5. Poslije dvije tačke kada je upravni govor među navodnicima: Reče Bog: »Neka bude svjetlost«.

6. Velikim slovom pišemo riječi Bog, Alah, Jehova, ali bogovi malim slovom, kao i riječ bog, kada se tim označuje neka utvara, nešto što ne odgovara današnjoj ideji »Bog«, koji je jedan. Velikim slovom piše se i Božji, Spasiteljev, Bogorodičin, Alahov.

7. Geografska i imena naroda: Zagorje, Hrvat, Srbin, Nijemac, Jugoslavija, Turska. Isto se tako pišu imena od dvije riječi: Jadransko More, Novi Sad, Banja Luka.

8. Imena praznika: Uskrs, Bogojavljenje, Božić.

9. Imena knjiga, novina, ustanova: Narodne Novine, Kletva (knjiga Šenoina), Strijela (bojni brod). Takova imena od dvije riječi imaju samo u prvoj riječi veliko slovo: Ministarstvo poljoprivrede, Seljački dom.

Zarez —, —

I. Premješten zarez mijenja značenje rečenice, mijenja smisao rečenice. Primjeri:

1. a) Bježi odmah, dolazi, b) Bježi, odmah dolazi. — U prvoj rečenici veli se nekomu da odmah bježi; u drugoj da neko odmah dolazi.

2. a) Tko pjeva, zlo ne misli. — b) Tko pjeva zlo, ne misli. — U prvoj rečenici govori se o nekom, da zlo ne misli; u drugoj, da ne pazi, pa zlo pjeva.

3. a) Radite, štogod srce vam veli. — b) Radite štogod, srce vam veli. — U prvoj rečenici veli se, neka rade, što im srce zapovijeda, u drugoj, neka što bilo rade.

4. a) Donio, škare prelomio i otišao. — b) Donio škare, prelomio i otišao. — Druga rečenica veli, da je nešto nađeno prelomljeno. kad je on otišao, a škare, što ih je donio cijele su. U prvoj rečenici kaže se, da je prelomio škare, što ih je donio.

5. a) Vode ga, do vode nju dovode. — b) Vode ga do vode, nju dovode. Prva rečenica kaže, da njega vode, dok nju dovode do vode. Druga rečenica veli, da njega vode do vode, a nju dovode nekamo.

2. Zarez kod nabrajanja: Primjeri: Metrom mjeriš visinu drveta, dubljinu zdenca, duljinu puta, duljinu konca. — Četvornim metrom mjeriš ploču stola, površinu vrta, veličinu papira. — Kubičnim metrom mjeriš, koliko je drva, koliki je sanduk, kolika je jama, koliko je navezeno kamena ili pijeska.

3. Zarez dijeli rečenice, koje skupa spadaju, jer onda izreku svu misao jasno i potpuno. Primjeri: Otac ore, a mati kuha. — To je odgovor na pitanje, što taj čas rade otac i mati. Ne može stajati među tim rečenicama točka, jer je jedan razlog, zašto su te rečenice izgovorene.

Točka —. —

Točka dijeli jednu misao od druge. Ali točka mijenja smisao, kad promjeni mjesto. Primjeri:

1. a) Koza brsti po zidu. Muha šeće. b) Koza brsti. Po zidu muha šeće. — Koja je razlika nastala premještanjem točke? Pazi na način izgovora pri izgovoru prvom (a) i drugom (b) t. j. gdje zastaneš, odahneš i spustiš glas, kano da si svršio jedno, pa drugo počinješ. Radi se o tom, da li koza brsti po zidu, ili muha šeće po zidu.

2. a) Svaki dan dijete kupamo u vodi. Rižu kuhamo, pa je začinjemo.

b) Svaki dan dijete kupamo. U vodi rižu kuhamo, pa je začinjamo. Točka određuje, da li riječ voda spada k rečenici o djetetu, ili k rečenici o riži.

3. a) Riba pliva u vodi. Gramofon svira na stolu. Pas reži na lancu.

b) Riba pliva. U vodi gramofon svira. Na stolu pas reži. Ove rečenice su smiješan nesmisao, a uzrok je točka, koja nije na pravom mjestu.

4. a) Pas reži na lancu. Kokoš kokodače u peradnjaku. U kuhinji žena mijesi kruh.

b) Pas reži. Na lancu kokoš kokodače. U peradnjaku u kuhinji žena mijesi kruh. Kano da je u peradnjaku kuhinja, a kokoš je na lancu.

5. a) Žena mijesi kruh u kuhinji. Krave pasu po livadi.

Željeznica vozi pokraj Save.

b) Žena mijesi kruh. U kuhinji krava pase. Po livadi željeznica vozi pokraj Save. I tu je premještena točka uzrok nesmislu.

6. a) Težaci zagrću u polju kukuruz. Pokosi, što je izraslo.

b) Težaci zagrću u polju. Kukuruz pokosi, što je izraslo.

Točka zarez — ; —

1. Lako je zastrašiti djecu i ljude, dok pameti nemaju; ali zastraši onda, kad opamete! — 2. U moru čovjek traži sol, spužvu, jantar, stivu, pa neke ukrase i stvari za svagdašnju uporabu; onda lovi ribe, rakove, puževe, sipe; pa još neke životinje, koje mu služe za hranu. — Točka zarez, dakle znak — ; — dijeli jednu vrstu rada od druge. Ne možeš staviti točku — zarez gdje su zarezi, jer bi podijelio iste radove. Ne možeš staviti ni točku, gdje je točka — zarez, jer bi podijelio istu vrst radova, a to ne podnosi svrha ove rečenice. Sve to naime radi »čovjek«.

Dvotočje — : —

1. Kad dođeš u tuđu kuću, moraš: otrti obuću, oprašiti odjeću, pogladiti kosu, otrti nos i lice; otkriti glavu i pozdraviti; upitati za dopuštenje da rečeš, pošto si došao; reći, pošto si došao.

Znak dvotočje — : — kaže, da nabrajaš nešto, što spada zajedno.

2. Tko je seljaku prijatelj, kaže mu svakom zgodom: »Uzdaj se u sebe, u svoju snagu i u svoje vrline i snagu svog staleža, zadruge, općine, države; ako imaš snage i vrline, ako si umio udesiti ih prema sebi i za sebe.« — Ovdje se na vode točno riječi, kako ih i koje govori seljakov prijatelj. Navodnici »—« ističu još bolje, da su navedene riječi iste i istim redom rečene. Dakle: znak — : — dvotočje kaže, u ovom primjeru, da navodiš nečije misli. Zato su te navedene misli u znaku navodnik » — «.

Crtica —

1. Prihvati se stvari — ne šali se — jer bi mogao stradati. — Ove dvije crtice stoje mjesto pogleda, mjesto o z b i l j n o s t i, kojom su izgovorene riječi, kad je to govoreno u nekoj ozbiljnoj zgodi.

2. Prolaze dani i sedmice, a ništa se ne mijenja, ništa ne dolazi. Kad svanuo Božić, — a ono — krvavi prevrat — mjesto mira i ljubavi-

Ove crtice stoje na mjestu, gdje je pripovijedalac zastao s nakanom da svi slušatelji što pozornije očekuju, što će doći. I čitatelji moraju tu zastati, jer će sad doći neki obrat, nešto posve drugo.

Crtica često stoji iza točke, kad nastavljaš govoriti o istoj stvari, ali nešto posve drugo. Takove crtice možeš naći i u ovim primjerima, kad se dijeli jedan primjer od drugoga, ili se dijeli od onoga, što se o primjeru napominje.

Upitnik, znak pitanja — ? —. Uzvičnik, znak zapovijedi, čuđenja, iznenađenja. — ! —

1. a) Hoćeš li odmah doći? — b) Hoćeš li odmah doći! — U prvoj rečenici pitaš; izrečeš tu rečenicu povišenim glasom, a zadnju riječ malo niže izgovoriš. U drugoj rečenici zapovijedaš i kažeš sve jednako jako i visoko. Na prvu rečenicu može slijediti odgovor: Neću! — Na drugu rečenicu nema odgovora, nego treba doći, jer inače će biti sile.

2. a) Koliko je tu ljudi? b) Koliko je to ljudi! — Na prvu rečenicu slijediće neki broj kao odgovor. Na drugu rečenicu ne očekuje se odgovor, nego onaj, koji to veli, odaje čudo, kako se je sastalo mnogo ljudi.

3. a) Tko bi to rekao? — Mora se javiti onaj, koji bi htio da reče nekomu ono, što je određeno, da mu se reče. — b) Tko bi to rekao! — Nešto se dogodilo, što niko nije očekivao.

Navodnici. —» . . .«

Kada pisac knjige ili pisma točno napiše riječi, koje neko izreče, a ne samo smisao tih riječi, onda se te riječi ograde navodnikom, pa čitalac odmah zna, da su riječi točno navedene i da ih nije napisao pisac onako, kako ih je on čuo ili razumio.

1. Po sata prije svoje smrti rekao je otac: »Recite Ivanu, neka se što prije povrati kući; neka preuzme gospodarstvo i neka gospodari i upravlja kućom onako, kao što sam i ja. Vi ga slušajte, kao što ste i mene«.

2. Reci pred sudom i prisegom točno, što je rekao optuženi, kad ste se rastali i kako je rekao! — Evo, kako je rekao: »Učinio sam zlo! Petar je pred koji čas došao u dvorište, psovao je i grozio se! Ubio sam ga sikirom, što mi je bila u ruci.«

Zagrada (. . . .)

Nešto pišeš, pa osjećaš potrebu da objasniš neku riječ, pa to objašnjenje staviš u zagradu. Moglo bi biti i bez toga objašnjenja, ali je s njim sve jasnije i točnije rečeno. Primjeri: 1. Kad sam došao u ovo selo (već je to bilo odavno), nije bilo ni jedne kuće uz cestu. (Sve su bile pod brdom). — 2. Jedni su zapremili krajeve uz more (Primorje); a drugi krajeve za gorom (Zagorje). — 3. Sve je izgubio! (Dobro da nije i dušu i glavu).

Dijeljenje riječi na dva retka —„—

Znak —„— na kraju retka kaže, da riječ nije dovršena, nego da je jedan dio prenesen u drugi redak. Moraš metnuti taj znak, jer inače bi se moglo krivo shvatiti ono, što si napisao. Ili, ako ti ne paziš na taj znak, mogao bi krivo shvatiti ono, što čitaš. Primjeri: 1. Is„ tjerao ga iz kuće! Ako ne povežeš »Is« iz jednog retka i »tjerao« iz drugog, onda izgleda, da je tjerao, ali se ne zna, je li istjerao. — 2. Voda je po„ rušila zgrade na desnoj obali. Nisi li opazio »po« na kraju retka, onda to znači, da je voda rušila, a možda nije porušila; ili ako je, nije sve. Ako opaziš i onaj »po« na kraju retka i povežeš ga s »rušila« u početku drugog retka, onda ti je jasno, da je sve porušeno.

Stil, slaganje riječi i rečenica

I. Stil s imenima za stvari i stil s riječima za radove. Evo primjer: 1 a) Pravo naslijedstva može biti opće, ili je naprimjer: 1 a) Pravo naslijedstva može biti opće. ili je na-slijednik muški prvorođenac. b) Imutak imaju pravo da naslijede sva djeca i njihovi potomcci; ili ima pravo da imutak naslijedi onaj sin, koji se je prvi rodio. — 2 a) Povijest o postanku uređaba kulture i civilizacije služi učeniku za razvoj njegove državotvorne svijesti i političke obrazovanosti. b) Postoji povijest o tom, kako su postale uredbe kulture i civilizacije. Tom povijest će čitalac razvijati sebe tako da bude

obrazovan i civiliziran. — 3 a) Prirodni zakoni, po Bogu postavljeni za ravnanje čovjekova rada i privrede jesu ravnala za svakog razumnog čovjeka. — b) Bog je dao zakone, što ravnaju prirodom; a iz nje ravnaju s tobom, kad ti radiš ili privređuješ.

Stil s imenima spoznaja (pod a) o stvarima jest kraći, zbijeniji, s malo riječi; stil s riječima za radove (pod b), jest s više riječi. a) Što je teže razumjeti i što polaganije moraš da čitaš, ako ćeš razumjeti? b) Kad je teškoća veća kod razumijevanja?

II. Stil s dugim i kratkim rečenicama. Primjeri:

1. »Ratovi, pobjede, porezi, stvaranja i rušenja država, život i umiranje cijelih naroda, bune i prevrati, mir i rad, razvijanje (evolucija) i popravljanje (reforma), pa uzroci, koji su što izazvali, uvjeti, uz koje se što događa, posljedice, koje slijede, utjecaj jednoga naroda na druge narode, utjecaj vjera i nauka na države i narode, promjene uvjeta za rad i privredu jesu primjeri povjesnih događaja; cio narod nešto radi, podnosi, hoće nešto, brani se od nekoga i od nečesa i u takovoj zgodi stvori povjesni događaj.« — Tu dugu rečenicu možemo rastvoriti u više kratkih rečenica: »Ratovi, pobjede, porazi, stvaranja i rušenja država jesu primjeri povjesnih događaja. Isto su takovi primjeri život i umiranje cijelih naroda, bune i prevrati. Povjesni događaji jesu također mir i rad, razvijanje (evolucija) i popravljanje (reforma). Povjesni su događaji također uzroci, koji su što izazvali, uvjeti uz koje se što događa, posljedice, koje slijede. Takovi su primjeri i utjecaj jednoga naroda na druge narode, utjecaj vjera i nauka na države i narode, promjene uvjeta za rad i privredu. Uvijek cio narod nešto radi, podnosi, hoće nešto, brani se od nekoga i od nečesa, pa u takovoj zgodi stvori povjesni događaj.

2. Još jedan primjer rastavljanja velike rečenice u više manjih: »Ugled seljakov pred intelektualcima i osjećaj seljakov i njegova intelektualca, da su jedni i jednaki, potječe od istog i jednakog čovještva, razvijena istim naukama, istom književnosti, pjesništvom i umjetnostima.« Kratke rečenice: »Ugled seljakov pred intelektualcima i osjećaj seljakov i njegova intelektualca da su jedni i jednaki potječe od istog i jednakog čovještva. To čovještvo razvijeno je istim naukama, istom književnosti, istim pjesništvom i drugim umjetnostima.«

3. Treći primjer: »Ovakov misticizam ovlada narodom i pojedincem, ako nema navike za valjano opažanje i razumije-

vanje činjenica; ako se je razvilo i prevladalo mistično raspoloženje za utjecaj prirode i prirodnih pojava; ako se nije razvilo pouzdanje u sebe i u svoje sposobnosti; ako je oslabila briga za sebe; ako nije upoznata ljudska bezbjednost, blagostanje, spasenje i zadovoljstvo po vlastitoj snazi i vrlini«. Tu dugu rečenicu možeš pretvoriti u više kratkih rečenica, kad svaku počneš sa »ovakov misticizam ovlada« pa nastaviš sa svakim dijelom velike rečenice, koji počimlje riječju »ako«.

Ako veliku rečenicu ne shvaćaš, rastavi je u male, kad čitaš. Ali je opet sastavi u veliku rečenicu, jer to traži sadržaj te velike rečenice.

III. Odsjeci u članku.

Svaki članak (sastavak, napis), prikazuje neku spoznaju, ili istinu, ili zakon, ili ljepotu. Taj svijesni i stvarni sadržaj članka sastavljen je od više dijelova, a ovi opet od svojih elemenata. Čitalac mora da odijeli jedan dio od drugoga, jer onda lakše rażumije pojedini dio. Zato je pojedini dio prikazan u svom odsjeku. Odsjek se počinje u novom retku i svršava u retku, koji redovito nije dopro do kraja, nije dug kao drugi redci. Odsjeci imaju često i svoje brojke ili slova.

Čitalac lakše upozna i otkrije pojedini element stvarnog sadržaja, ako njegove rečenice odijeli od rečenica, što prikazuju druge elemente. To čitaocu pomažu brojke ili slova. Primjera za to dijeljenje i upozoravanje ima i u ovoi knjizi.

Rečenica

Zadaća različitih riječi u rečenicama

I. Kad čitaš, slušaš ili govoriš, slažeš riječi u rečenice prema zadaći, što je riječi imaju da izvrše u rečenici.

1. Imena stvari, osoba, svojstva kažu, o čemu rečenicca govori: otac, drvo, pismo, mržnja, kopanje, ja, ti. To je predmet, spoznaja, o kojoj rečenica govori, to je ime, o kojem govori rečenica.

2. Riječ, koja kaže nešto o imenu: ...ore, ...jest zeleno, ...jest misao, ...jest neugodna, ...jest teško, ...sjedim, ...pjevaš. To je radnja, stradanje, stanje predmeta rečenice.

3. Riječ koja kaže na čemu se radi, kada se radi, gdje ili kako: ...njivu, ...u proljeće, ...djetinje, ...za svakoga, ...za velike suše i kiše, ...na stocu, ...pogrešno.

4. Riječi, koje kažu svojstva: Brižni otac..., Neobuzdana mržnja..., Dugo kopanje...

5. Od svih tih riječi složiš rečenicu. Brižni otac ore njivu u proljeće. — Lisnato drvo je zeleno u šumi i na putu od proljeća do jeseni. — Neobuzdana mržnja jest ružna i neugodna. — Dugo kopanje dotešća i jakom čovjeku. — Nevješto pismo jest teško čitati.

6. Onda su riječi, koje vežu imena za radove, svojstva i kažu: što se događa prije, što kasnije, što je napred, natrag, gore, dolje, lijevo, desno; što je uzrok, povod, prilika, posljedica: Došao je on, pa ti. — Prije ispeci, pa reci. Ptica je na krovu. Pod travom se skrila prepelica.

Što je povod, uzrok, prilika a što posledica? Naljutio se, zato je vikao. Pao je, jer je neoprezno letio.

Rečenica od jedne, od dvije i od više riječi

»Grmi!« — »Sviće!« — »Gori!« — »Sunce grije«. — Rečenica kaže, tko radi i što radi. — »Sunce grije zemlju«. — Rečenica još kaže, na čemu se rad vrši. — »Sunce grije zemlju ob dan«. — Kaže i vrijeme. — »Sunce grije zemlju kroz podne žestoko«. — Kaže i kako. — »Sunce grije gornji sloj zemlje kroz podne žestoko«. — Još kaže i mjesto, gdje rad opaziš. — Žarko sunce grije tamnu zemlju kroz podne žestoko«. Kaže i svojstvo.

Jedna rečenica uvijek je i jedna misao. Ali u toj misli može biti označen samo događaj; ili događaj i tko ga izvodi; ili još i na komu ili na čemu ili o čemu; onda: kada, pa gdje i kako.

Kako se širi misao, tako se umnožava i broj riječi.

Dvije i više rečenica čine jednu

Kad više misli čini jednu cjelinu o nekom događaju ili o nekoj stvari.

1. »On je kopao, i ti si mu pomagao.« — Rečenica kaže: dva rade i radovi se njihovi nastavljaju i slažu. To veli »i«, a isto veli »pa«, »te«. — Sastavi s njima takove dvije rečenice, koje kažu dva rada, što se nastavljaju.

2. »On je kopao, a ti si sjedio.«

Riječ »a« veli, da dva rade, ali ne isto, nego suprotno. To isto vele riječi: ali, nego, već. — Poveži s njima dvije rečenice, koje kažu suprotno.

3. »On je kopao, i l i se je bio i on nagnuo«. — To su dva rada istoga radnika. Ali je rađen jedan ili drugi, što veli riječ »ili«.

4. »On je kopao, d a k l e je zaslužio plaću«. Riječ »dakle« kaže, da je rad druge rečenice posljedica rada prve rečenice.

5. »On je kopao, d a ti se može pohvaliti«. — Riječ »da« kaže, da će druga rečenica reći namjeru rada prve rečenice.

6. »On je kopao, č i m te je vidio«. — Riječ »čim« kaže, da će druga rečenica reći vrijeme, kad se je dogodio čin prve rečenice. To isto vele i riječi: dok, kada, pošto. Poveži i s njima dvije rečenice s takovim mislima.

7. »On je kopao, jer je bila suša«. — Druga rečenica veli uzrok rada u prvoj rečenici. To kaže »jer«, — to isto kaže: budući da, što.

8. »On je kopao, pa je očuvao vlagu u zemlji«. — Druga rečenica veli posljedicu rada prve rečenice. To veli »pa«. — Isto to veli: t e.

9. »On je kopao, k a d je dobio plaću«. — Druga rečenica veli pogodbu za rad prve rečenice; uvjet za rad u prvoj rečenici. — To kaže »kad«. — Isto vele: ako, da. — Poveži tako dvije rečenice.

10. »On je kopao, p r e m d a mu je bilo teško«. — Druga rečenica veli uz kakove prilike je učinjen rad prve rečenice. To veli »premda«. — Isto vele: ako i, makar.

11. Traži sitne riječi, koje vežu i kako one vežu po dvije rečenice i po dva rada u ovim rečenicama:

Dan svrši, i s njim svrši i naš rad. — Sustao sam ja, pa ćeš i ti. Ljudi marljivo rade, te i urade. Umakao si, ali je bilo kasno. — Nisam uzeo tvoje, nego svoje. — Nije moja zasluga. već tvoja. — Melji, dok ne svršiš. — Donesi mi, kad dospiješ. — Učinio je onako, kao što treba. — Govorio sam, kako sam znao. — Nisam ja kriv, što si ti lud. — Dan je bio već tako, da se je sve vidilo. — Da sam to vidio, ne bih ni prstom makao. — Uzeću ti, makar ti pukao.

12. Pazi na ovu rečenicu: Mnogo je žita, svi to dobro znamo, ove godine uništila crvena rđa. — Ova rečenica »svi to dobro znamo« umetnuta je po sredini ove: Mnogo je žita — ove godine uništila crvena rđa. To pako pokazuju dva zareza. Kad slušaš takovu rečenicu, onda čuješ, kako govornik

zastane na početku i koncu takove rečenice, koja je umetnuta u drugu rečenicu; a samu tu rečenicu izgovori tiše ili niže.

13. »Dugo sam radio, i p a k nisam svršio. — Dugo sam radio, a nisam svršio. Dugo sam radio, i nisam svršio«. — Iste su rečenice, ali riječ »ipak« veli jedno, riječ »a« veli drugo, riječ »i« veli treće. Riječ »ipak« odaje, da je govornik htio svršiti, nadao se — svršiti, pa »ipak« nije. — Riječ »a« kaže, da se govornik razočarao, što nije svršio. Riječ »i« kaže ono, što jest, konstatira činjenicu, utvrdi što jest.

14. »Dok ti radiš, on spava«. — »Ovo korito nije složeno od dasaka, nego je ono izdubljeno od trupca«. — »On naloži u peć, zatvori brižno vrata i prozore, pa leže u krevet«. — »Djevojka zamoli oca, da je odvede u crkvu i otac je odvede«. — U tim rečenicama vezana je jedna misao uz drugu tako, da se nastavljaju u istom smjeru, pa čine jednu misao.

15. »Okrene se, a to iza njega vuk«. — Ove riječi »a to« kažu, da je to nenadano, neobično.

16. »Znadu orati i naši seljaci, samo što im je slaba stoka i zemlja je tvrda«. — Ove riječi »samo što« kažu, da naši seljaci ne oru, kako treba, jer n e m o g u, a ne da ne znadu, ili da neće.

17. »Pozvao sam te, da te posavjetujem«. — Riječ »da« kaže da sam nešto nakanio, namjerio, kad sam učinio ono, što kaže prva rečenica.

18. Pazi na ove rečenice: »Mora se okopati, č i m se pokaže iz zemlje«. — »Mora se okopati, d o k se pokaže iz zemlje«. — »Mora se okopati, k a d se pokaže iz zemlje«.

Riječ »čim« — veli: »o d m a h kad se dogodi prvo, mora slijediti drugo. »Dok« veli: Kad se prvi čin s v r š i. odmah slijedi drugi. — »Kada« — svrši prvi čin, m o ž e se početi drugim.

19. »Neka je tvoje, d o k se ne zasitiš«. — Znači: dok traje drugo, traje i prvo.

20. »T e k on otvori usta, da će govoriti, nastade vika.« — Drugo se dogodi odmah, kad je počelo prvo.

21. »Morao sam mu dati, j e r sam obećao.« — Uzrok, što dajem, jest obećanje. »Jer« kaže da je to uzrok.

22. »Toliko sam bio na suncu, da sam pocrnio.« — Ovo drugo je posljedica prvoga. To kažu riječi »toliko« i »da«.

23. »A k o ti meni, i ja ću tebi.« »Zašto šutiš. k a d sve znaš.« Obje rečenice su pogodba: biće jedno, »a k o«, ili »k a d« bude drugo.

24. »Kupio bih konja, d a imam novaca.« — Tu je pogodba napomenuta, koja se ne može izvršiti; kaže riječ »da«.

25. »Možeš i sve izgubiti, samo ako si lud.« Dakle, ako drugo jest, biće i prvo. I to je pogodba, ali se drži da nema uvjeta, pa neće biti ni posledice.

R i j e č i z a o d r e đ i v a n j e s v o j s t v a.

1. a) M l a d a i v a t r e n a konja mi izvedi. b) M l a d o g a i v a t r e n o g a konja mi izvedi. Ima u staji konja više i tražiš mlada i vatrena. U staji je jedan m l a d i i v a t r e n i konj pa treba izvesti tog mladoga i vatrenoga. — U a) rečenici određuju riječi, k a k o v mora da je konj; u b) rečenici određena su svojstva, po kojima se prepoznaje i razlikuje taj konj od drugih.

2. »To je živinče j a k o i z d r a v o; ovo je još z d r a v i j e i j a č e: ali ono je n a j z d r a v i j e i n a j j a č e. — Ista su svojstva, ali nije isti mjera!

3. O v a j (tu) je spretan; taj (do njega) je spretniji, onaj (tamo) je najspretniji. — Kad slušaš ili čitaš, pazi dobro na razliku značenja riječi: ovaj, taj, onaj. O v a j pokazuje na najbližeg; t a j na daljeg; o n a j na najdaljeg bilo u prostoru, ili u srcu i u pameti. Tako veliš: Na o v o g a mislim često; na t o g a ređe; na o n o g a baš nikad.

R a d k r a t k i i d o v r š e n, d u g i i n e s v r š e n

1. »Čitao sam, ali nisam pročitao.« — »Orem, ali danas neću d o v r š i t i.« — »Z o v e m, ali ne ću d o z v a t i.« — »T r p i o sam, ali nisam p r e t r p i t i m o g a o.« U svim primjerima isti je rad, traje dugo, ali nije svršio.

2. »Skočim i preskočim.« — »Zovem i dozovem.« — »Zasiječem i presiječem.« — Ovdje je rad počet i dovršen. Trajao je samo čas. Kad slušaš ili čitaš, pazi na to. Inače ne razabereš, koja je misao u rečenici otkrivena, a još teže nakanu, poradi koje je misao izrečena.

R i j e č i, k o j e o d r e đ u j u k a k o, k a d a s e š t o d o g a đ a

1. »Otišao je danas; mora b r z o putovati n e-s k r e ć u ć i ni d e s n o, ni l i j e v o, nego r a v n o.« — Pazi na riječi: brzo, neskrećući, desno i slične. Jer nije dosta da opaziš, što se radi, neog je redovito važnije, kada se radi, kako se radi i gdje se radi.

2. »Marljiv seljak radi m a r l j i v o; razborit seljak štedi r a z b o r i t o; rasipan seljak troši r a s i p n o.« Marljiv, razborit, rasipan jesu svojstva seljakova; marljivo, razborito, rasipno jesu načini njegova rada. Pazi na svojstva bića i na načine rada i razlikuj to!

R i j e č i k o j e o d r e đ u j u m j e s t o s t v a r i m a i v r i j e m e d o g a đ a j i m a

vežu ili raskidaju, kažu svrhu, uzrok.

1. N a Božić prte se djeca n a voćke i vežu p o granama slamu, š t o je na Badnji prenoćila p o podu, p o stolu i p o d stolnjakom.« — Riječi: na, po, pod određuju vrijeme i mjesto. Da njih nije, ne bi događaji bili prikazani. Jer, sve što se zbiva, događa se u vremenu — n e k a d, u prostoru — n e g d j e.

2. Riječi koje određuju društvo ili raskinu društvo: »Ide s a ženom.« »Ide b e z žene.« — To su: sa, bez.

3. Riječi koje kažu svrhu: »Idem p o vodu.« — Ili kažu uzrok: »Ne pjevam z b o g žalosti.«

4. Riječi koje kažu zamjenu. »Hoće da podnese kaznu on m j e s t o starijeg brata. — M j e s t o da mu se obraduju, oni se poplaše od njega.«

5. Riječi koje služe: a) Kad se izreče poređenje: »Starija je Božja zapovijed o d ičije.« b) Kad doznaš neki uzrok: »Zemlja ispuca o d sunca«; c) Kad porediš: »Smiješ se p o p u t moga brata, pa te zato volim.«

K a k o s e r i j e č i m a o d r e d i, š t o j e s a d a, š t o j e p r o š l o i š t o ć e b i t i?

1. »O r e m za kukuruz u aprilu (travnju). — U z o r a o s a m ove godine za kukuruz u početku aprila (travnja). — U z o r a ć u za ozim početkom oktobra (listopada).« — Dakle: Oblikom riječi rada se za svaku radnju odredi, je li se radi sada, ili se je dogodilo prije, ili će tek da bude: orem, orao sam, oraću.

2. Na riječima rada se vidi, je li što doista bilo, ili se želi da bude ili će biti samo uz neku pogodbu. — »O č u v a o je svoje zdravlje.« — »N e k a b i o č u v a o svoje zdravlje.« — »D a h o ć e p a m e t n o živjeti, o č u v a o bi svoje zdravlje.« — Prva rečenica kaže, da jest tako. Druga rečenica kaže želju, da bude tako. Treća rečenica kaže pogodbu, uz koju bi moglo biti tako. — I na to moraš paziti, ako ćeš da valjano shvatiš misao i ono, što pokreće na govor, da bude misao izrečena.

Kako možeš otkriti značenje nepoznate riječi?

Seljak mora otkriti, otkud dopire riječ, koja je njemu nepoznata. Jer riječi postaju jedna od druge, pa njih više čini jednu familiju. Svaka govori od iste stvari, samo nešto drugo od nje. Bor, borovina, borovica, borić, borik. — Drvo, drven, udrvenio se, drvlje, drvarski, drvara. — Kopati, kopač, iskopine, kopanje. — Hoditi, hod, hodao, ishoditi, prohodati. — Znati, znanje, znanost, znanac, neznanac, značenje, znak, značaj, znamenje, poznavati, doznati, razaznati, priznati, nepriznanje, priznanje. — Uzeti, preuzeti, preuzetan (više traži, više preuzimlje, nego ga ide), uzet (nemoćan na ruke ili noge). — Grob, groblje, grobar, grobište, grobnica, stari grob (Čovjek koji hoće ono, što prema godinama ne može i ne pripada ga). — Pratiti, pratilac. — Tkati, tkalac. — Stati, pristati, pristalica. — Varati, prevariti, prevara, varalica. — Sisati, sisaljka. — Orati, oralo. — Pitati, pitalo. — Davati, davalo. — Požega, Požežanin. — Guba, gubalj. — Moriti, mora, moram, odmor, zamoren. — Brati, birati, izbirati, izbor, prebrano, izbornik, izabranik. — Tamno, tamnovati, tamnica, tamničar, tamnovanje, utamničenik. — Graditi, ograditi, grad, zgrada, graditelj, gradilište, gradište. ograditi se, ograda. — Zlo činiti, zločinac; dobro tvoriti, dobrotvoran; brinuti se za dušu, dušobrižnik. — Nadriknjiga, čovjek koji je nešto čitao i čuo, pa misli da je sve pročitao i čuo; a misli baš zato, jer ne zna ništa. — Dvoumiti, ne znati bili o čemu mislio ovako ili onako — dva uma; dvojiti, podvojiti, dvojba. — Pasti, padati, potpasti, propasti, propadati, pripadati. — Mamiti, mamac, premamiti. — Bolovati, bolest, bolesnik, preboliti, oboliti, boljetica, bolnica, bolničar, bol, razboliti se, boležljiv. — Svjetozor, sitnozor, dalekozor, zor. — Kut, kutomjer, četverokut. — Knjigovodstvo, knjige, vođenje. — Bimjer, četverokut. — Knjigovodstvo, knjige, vođenje. — Biline, bilinogojstvo. — Životinje, živinogojstvo. — Pčela, pčelarstvo. — Riba, ribarstvo. — Poslovnica, posao, zaposliti, uposliti, poslen, zaposlen.

Na tim i drugim sličnim primjerima viežbaj se ući u trag značenju riječi, koje su ti još nepoznate, a na njih nabasaš.

Primjeri članaka za upoznavanje istinitih činjenica i stvaranja misli o njima

P r v i p r i m j e r: Članak: »Vrijednost seljakove kemijske obrazovanosti«. (Kemijski i fizikalni pokusi i opažanja. Knjiga III). Riječ »kemijske« značenje posve nepoznato. Riječ

»obrazovanost« od obraz, dakle nešto, što je čovjeku vrijedno i njegov je duh.

Iz članka dakle moraš doznati, kakov je to dio ljudskoga duha i obraza čovjekova »k e m i j s k a obrazovanost«.

Prvi odsjek daje na koncu misao: Kemijski obrazovan seljak razumije i zna, zašto zemlja daje plod tek onda, ako je seljak ore, gnoji, pa sunce, uzduh, vlagu priskrbi sjemenu i b lini. Tako isto kemijski obrazovan seljak razumije, kad i zašto željezo rđa, a kad i zašto ne rđa. Pa tako razumije čovjek kemijski obrazovan i druge promjene, koje mu ili koriste ili nanose štetu.

Čitaš u istom članku odsjek: »Kemijske i fizikalne promjene«, pa na kraju ustanoviš, da se neko tijelo mijenja, kao kad gvožđe rđa; pa od gvožđa postane rđa; ili se na tijelu opaze neke promjene, kao kad se gvožđe ugrijano rastegne, a kad se ohladi, opet je isto onoliko, kao što je i bilo.

Tako moraš u svakom odsjeku naći misao, a na kraju članka poznaš »kemijsku obrazovanost« i hoćeš, da je stečeš, jer si uvidio vrijednost čovjekove kemijske obrazovanosti.

Kako si dakle doznao, što je »kemijska obrazovanost«? — Rečenice su te sjećale na oranje, gnojenje, sunce, na obilati rod i na nerodicu. Sjetile su te, pa tim možeš pojav razjasniti. Dakle mu znaš uzroke i posljedice. Kad budeš znao uzroke, zašto rodi pšenica, kad đubriš i oreš, onda ćeš biti »kemijski obrazovan«.

D r u g i p r i m j e r: »Vrijednost seljakove psihološke obrazovanosti«. (Razvitak čovještva. Knjiga I) Što ti je potpuno nepoznato? »Psihološka« obrazovanost i njezina vrijednost po seljaka.

Prvi odsjek govori o pameti: Znaš što je pamet; ako znaš gojiti svoju pamet, pa je imaš, kad ti treba i sigurno se u nju pouzdaš. Tako isto govori prvi odsjek o ćudi, o srdžbi i vlasti njezinoj nad čovjekom, kad učini zlo; ili čovjekove vlasti nad srdžbom, pa se očuva od zla. To znanje, kako postaje i djeluje pamet, ćud, srdžba jest dio psihološke obrazovanosti.

Drugi odsjek: Sposobnost za m o t r e n j e ovakovih svijesnih pojava, njihova postanka i kako se gubi, njihova utjecaja na druge svijesne pojave, njihova jačanja i slabljenja jest psihološka obrazovanost.

Dalnji odsjeci: Vježba u otkrivanju svijesnih pojava u svojoj svijesti, u svom duhu u svojoj obrazovanosti. Vježbaš se opažati sam sebe. To je opet dio psihološke obrazovanoti.

Kako si doznao, što je vrijedna »psihološka obrazovanost«? Znaš riječi: pametan i pamet, mržnja, zavist i druge takove riječi, kojima imenuješ nešto u svojoj svijesti, u sebi, nešto svoje i što svaki čovjek ima, koji je duševno zdrav, koji nije lud. — Znaš da jedan čovjek može biti pametniji od drugoga, da može biti u jednoj stvari pametan, a u drugoj nije. Otud znaš, zaključuješ, izvodiš svojim razumom, da pamet čovjekova pomalo postaje, da može postati i nepostati i t. d. Tako ti na dosadašnjem spoznanju nađeš i spoznanje, što je »psihološka obrazovanost«. Otkrićeš to novo spoznanje, ako paziš na spoznanja, na koja te sjećaju rečenice u članku o psihološkoj obrazovanosti. Svaki odsjek pomaže ti doći do jednog dijela. Zato ga nađi, kad odsjek pročitaš.

Treći primjer: Čitaj članak »kemijsko spajanje i spojevi«. Što ne poznaš? »Spajanje«, »spojeve«. — Članak te sjeća na pet »pokusa«. To su iskustva, što si ih stekao. I ta iskustva su dio tvoje kemijske obrazovanosti, kao i ono iskustvo, da tijesto ukisa, kad je u nj metnuto kvasca, kad je u određenoj toplini i kad je vlažno. Ovo iskustvo si stekao u kuhinji, a onih pet pokusima u školskoj sobi, motrenjem u kovačnici, ili gdje drugdje. Na pokusima si opazio kemijsku promjenu, kao što je opaziš i u kuhinji. Opazio si uvjete i uzroke, uz koje se javljaju promjene, pa posljedice, koje nastanu. Znaš i iz kuhinje i s njive, iz staje, da ima uvjeta, uzroka, posljedica, pa ih opaziš i na pokusima. Takovom jednom iskustvu ime je »spoj«, a događaj, kad spoj postaje, zove se »spajanje«. To čini, da vrijedi znanje riječi »spoj, spajanje kemijsko«, jer te riječi sjećaju na dio kemijske obrazovanosti, sjećaju na iskustvo, na misli o predmetima i događajima. To su dijelovi kemijske obrazovanosti. Ima mnogo seljakinja i seljaka, koji ne poznaju riječi »spoj, spajanje«; ali znadu za željezo, tijesto; znadu za promjene u rđu, u ukisano tijesto; znadu za uvjete i uzroke tim promjenama; dakle su kemijski obrazovani, ako i ne poznaju riječ »kemijski spoj« i riječ »kemijsko spajanje«. Ali ima školovanih ljudi, koji su naučili iz knjige te riječi, a nisu nikad pomislili na takove kemijske promjene, uvjete, uzroke, posljedice. Nisu kemijski obrazovani, nego su »kemijski frazeri« (govordžije, brbljavci). Kad, dakle, čitaš kemijski članak, onda moraš sebi predočiti: kemijske događaje i stvar, u kojoj se događaju; uvjete i uzroke, uz koje se događaju; pa posljedice, koje nastanu.

Isto je to i kad čitaš psihološki članak.

Četvrti primjer. »Pametno gledanje i slušanje«. (Razvitak čovještva. Knjiga I.) Na tom članku vidiš brojke 1. do 7. Te brojke određuju dijelove, koji prikazuju jedan dio pametnog gledanja i slušanja. Točka 4 i taj dio članka. stavlja jedno pitanje i na nj odgovara u dijelovima a), b), c) i d). Svaki taj odsjek čitaš za sebe i onda odrediš sam sebi, što si pročitao. Peta točka jest opet novo saznanje o pametnom gledanju i slušanju. Taj dio dijele a), b) i c). Na kraju članka je pitanje: Što si dakle iz svega ovoga upoznao i upamtio za život? — Odgovor na to sabran je u pet točaka.

Peti primjer: »Odgovornost pojedinca svom društvu«. (Čovjek i porodica. Knjiga V.) Riječ »odgovornost« dolazi od riječi »odgovarati« za svoje čine. »Svoje« društvo imaš u porodici, selu, općini, državi.

Te dvije riječi u naslovu moraš razumjeti i odmah ćeš se upitati: Zašto i kako sam ja odgovoran? — Jer, ako sam odgovoran, onda moram raditi i živjeti, kako hoće oni, kojima sam odgovoran.

To sve mora da se mota u tvojoj pameti i srcu, kad pročitaš ovakov naslov. Onda ćeš ga čitati razumno. Članak ima dijelove I, II, III. Dio I. ima dio 1, 2, 3. Dio drugi ima 1, 2, 3, a ovaj drugi dio ima dijelove: a), b), c) i d); treći dio ima opet a) i b). Dio III. ima 1. a), b) i c). Takovo razređenje ti pomaže da pojedinu misao odijeliš od druge i sve složiš u misao o toj odgovornosti svom društvu.

Šesti primjer: »Zašto naša zemlja mora biti okrugla kao i svako drugo svemirsko tijelo?« (Kemijsko i fizikalno opažanje. Knjiga III.) — Ne vidiš, da je zemlja okrugla. Ne vidiš ni brdo, ni planinu, kakova je, dok se ne popneš nad njih na kakovo visoko drvo. Nad zemlju se ne možeš popeti, jer nemaš na što. Zato moraš tražiti znakove, dokaze, da je zemlja okrugla. Ti znaci i dokazi pokazaće ti da zemlja mora biti okrugla. Nalaziš njih u članku, koji je razređen u dijelove po brojevima i slovima:

Sedmi članak: »Rimljani na Balkanskom poluostrvu« (Povijest. Knjiga IV.) jest povjesni članak. Već si prije čitao da povijest pomaže seljaku izraditi sebi svoju državljansku svijest i političku obrazovanost. U ovom članku je točka I. »Civilizacija«. Moraš čitajući taj članak upoznati civilizaciju i sebe civilizirati. Tu je govor o ovim dijelovima civilizacije: čopor barbara, vladar, patriciji i plebejci, ustav. Kad ti to upoznaš i sve ostalo, što čini civilizaciju i

tvoju civiliziranost, biti ćeš sposoban da slobodno sobom ravnaš u svojoj državi i da pomogneš državu udesiti na korist svih državljana i svoju. Ti si onda c i v i l i z i r a n, kad to umiješ. Dio II. upozna te postajanjem, razvijanjem »kulture«, pa i sam ti onda pomalo možeš da postaješ obrazovan, »kulturan«. Treći dio te upoznaje sa postajanjem novca, trgovine, pošte, uzrocima za gradnju cesta, postankom prilika, u kojima se neki ljudi silno obogate, drugi osiromaše, a nekad su bili svi jednaki; upoznaš prilike i načine i uzroke, zašto postaje posebna vojska, pa oficiri, posebni činovnički staleži, a nekad su bili sve seljaci i sve te službe mogli su i vršili su seljaci.

U člancima o oranju, gojenju biline, zdravlju i bolesti, probavi i postanku mlijeka, pšenične vlati i postanku brašna u zrnu uvijek je nešto, što ti znaš i nešto, što ne znaš, a moraš znati. Kad pročitaš naslov, opaziš, da jest i drugo, pa nastojiš upoznati ono, što ne z n a š, a treba ti. Pazi na odsjeke i brojke njihove.

N a p o m e n a: Knjige I, III, IV i V što se napominju u članku jesu iz Knjižnice za seljake i seljačke zimske škole.

Knjige za upoznavanje istinitih činjenica i misli o njima

1. Ima knjiga, koje prikazuju sva opažanja, pokuse, račune i mišljenje, dakle cio rad učenog čovjeka, kako je tražio i otkrivao neku naučnu istinu. To su naučna djela o pojedinom naučnom pitanju, problemu. Njih čitaju stručnjaci iste naučne struke i njihovi učenici, koji se spremaju za naučni rad, dakle, za istraživanje novih činjenica i o njima istina. Taj naučni rad sabire točna i potpuna iskustva, pa na njima otkriva istine.

2. Druga je vrst knjiga, koje prikazuju s i s t e m a t s k i sustavni, cjeloviti, pregledni sustav, sistem neke nauke; dakle, sve već otkrivene činjenice i na njima otkrivene istine.

3. Svaka nauka ima svoje polje ljudskoga iskustva. Gramatika ima glasove, slogove, riječi, rečenice i sve promjene, što ih čovjek opazi u govoru, a ne da ih svojevoljno stvori. Zologija, nauka o životinjama ima sve životinje kao polje svog iskustva. Kemija sve elemente, spojeve, spajanja i rastvaranja. Povijest ima sve spomenike, arhivalija, ostatke oružja, oruđa, ruševine; sabere što se nađe prekriveno u zemlji; pa natpise u kovini i kamenu, spomenice, darovnice, kronike i

sličnu historijsku građu. Medicina ima vanredno veliko polje iskustva: tijelo ljudsko i sve moguće zdrave i bolesne promjene u njemu i na njemu, dok raste, postoji i propada; sve prilike oboljenja i ozdravljenja i t. d. Gospodarske nauke imaju također veliko polje iskustva.

4. Svaka nauka nastoji odrediti svoj »najviši pojam«, koji kaže granice te nauke i građu nauke (Životinja). Onda ima svaka nauka dijelove, u koje je razdijeljeno iskustvo i sve što ta nauka ima i obuhvata (Kralježnjaci, mekušci, praživi i t. d.). Današnja školska knjiga služi đacima da iz nje nauče te granice. Nadalje nauče učenici iz današnje školske knjige imena i obilježja dijelova. Nauče imena predmetima i u koji dio nauke spada pojedino ime. U kralježnjake spadaju sisavci, ptice, ribe i t. d. U sisavce spadaju majmuni, zvijeri, kopitari, dvopapkari i t. d. U zvijeri spadaju mačke, medvjedi i t. d. U mačke spadaju lav, tigar i t. d. U školskoj knjizi sve je to poredano u »Pregledu sadržaja« po stranama a i u samoj knjizi pokazuju to naslovi, podnaslovi, različita slova za riječi, pa različite brojke i slova prikazuju tu razdiobu.

Na takovim knjigama upozna učenik, da postoje različite grane nauke i o kojoj vrsti iskustva rade, pa kako se to iskustvo može razvrstati po sličnosti u sve šire i šire skupine. Upoznaju i mnoga naučna imena i njihovo značenje. To znanje učeniku omogući naći te knjige i u njima mjesta, gdje nauka prikazuje samu stvar i na njoj pojave. Školske knjige s preglednim znanjem govore malo ili pače ništa o samoj stvari i onom na njoj što čovjek mora upoznati i stvoriti o tom svoju pametnu misao i odluku. Školske knjige prikazuju najviše ono, što je čovjek opazio zajedničkoga, pa je dao tomu jedno ime, dakle ono, kako je čovjek podijelio i rasvrstao neko polje svog velikog iskustva. Manje je, a često nikako, prikazano samo pojedino iskustvo, pojedini pojav i na njemu otkrivena pojedina istina.

5. Treća vrst knjiga bilo koje nauke ravna se po onom, komu je knjiga namijenjena i po onim pametnim mislima i razboritim odlukama, koje mora čitalac da stvori, kad bude knjigu pažljivo čitao. Čitalac dakle mora upoznati nešto o stvari ili pojavu, pa onda mora stvoriti neku svoju misao, odluku, nazor; doći do nekog stalnog uvjerenja. Onda će osjetiti da je pametniji za pametan rad i način života. To su praktične naučne knjige. Takove knjige trebaju i poljoprivrednici, stočari, ratari, vinogradari i drugi gojitelji bilja

i životinja, koji proizvode hranu i stvari za odjeću. U tim knjigama čitalac najprije upozna »problem« t. j. svoje manjkavo i neobjašnjeno iskustvo. Onda se čitajući sjeća na stvari i pojave, na kojima upotpuni iskustvo. Onda ga rečenice upozore na istine, koje ravnaju činjenicama, pa ih na njima može čitalac da otkrije. Tako upozna čitalac mnogo činjenica, sjeti se mnogih, koje je prije upoznao, pa mu sve pomogne, da otkrije neku istinu. Kad je tako otkrio istinu o nekoj stvari ili pojavu, onda mu knjiga pomaže, da stvori svoju pametnu misao, ili razboritu odluku. Knjiga mu to pomogne sjećajući ga na njegove potrebe, kojima može udovoljiti tim novim znanjem.

Demagogija u novinama

Demos — puk, agein — voditi; dakle, demagogija — vodstvo puka. Ali nakon mnogih varalica dobi ta grčka riječ značenje — zavodnik puka; a demagogija — zavađanje puka.

I. U Krasu (Jugoslavija, Knjiga IX) može čovjek brzo i lako da opustoši strma i kamenita brda; ali ih, opustošene, teško može opet da zašumi. Ako čovjek u kraškoj planini drži velika stada koza, brzo će opustošiti brda, a kad jednom opustoši, koza će uništiti svako čovjekovo nastojanje, da se opet digne šuma, da se opet brda zazelene. Koza brsti lišće i odgriza grančice. Dok ima šume, pastir siječe grane s drveća, što ih može dohvatiti sikirom, a mlado drveće siječe potpuno, ili ga savija, da koza može do lišća i do grana. Za zimu nasijeku posjednici kozjih stada veliku množinu grana, u času kad je list izrasao, kad je najzeleniji i najmekši i list i grančice, na kojima je list. To slože u velike stogove, pa je to hrana za koze preko zime. Svako drvo, s kojeg su grane odsječene ne raste, ne deblja, za koju godinu usahne, ako ga čovjek tako neprekidno kljaštri. Koza odgriza svaku mladicu, koja izbije iz panja na pustom brdu. Zato ne može brdo da se zazeleni i da na njemu izraste mlada šuma.

II. Tako je opustio narod mnoge kraške gore gojenjem koze. Državna vlast, ako služi narodu, mora to da zapriječi. Takovo nastojanje mora da je što brže, što se narod više množi, pa od jednog gospodarstva, kojemu je koza najglavniji dio privrede postane njih više. Tako je bilo u jednom kraju Kraša. Šume je već nestalo sa strana, bregova i kosa, koje su bile bliže jednom zaselku od dvadesetak kuća, koje su u dvadesetak ili koju godinu više postale množenjem naroda od tri četiri. Dok je kuća bilo malo, vraćala su se stada koza na iste strane nakon nekoliko godina, pa je šuma mogla da se pomladi. Ali sad su godinu na godinu dolazila jata koza na isti dio šume i seljaci su sjekli brst za zimu svake godine s istog drveća.

III. Vlast je izdala stroge odredbe. Koze je moralo to selo da proda, ili će ih vlast prodati. Odredbe je imao da provede jedan ispravan i pošten, ali strog, bezobziran i nagao činovnik. Selo se uzbuni, a i druga sela. Niti su vlasnici koza htjeli da prodaju, niti je tko htio da kupuje koze. Na to izvršilac vladine naredbe odredi, da koze budu pretjerane u najbližu pomorsku luku, gdje su još u to vrijeme spremali kozje meso za mornare na brodovima. Tamo je bilo i trgovina s kozjim kožama. Kad su došli gonići i žandari, da odredbu izvrše, uzbuni se narod, pa je bilo i mrtvih glava.

IV. Stvaran, istinit i dobronamjeran informativan članak, s istinitim »informacijama«, obavještenjima u nekim novinama, prikazao je i onda je dodao kritiku. Državna je vlast morala objasniti narodu uzroke zatiranju koze. Onda je morala državna vlast uputiti narod na drugi rad. Morala je otkupiti od seljaka njihovo, kroz vijekove stečeno pravo na držanje koza u planini; morala je kupiti njihove kuće i posjede, pa im naći u drugom kraju nova naselja na pravoj agrarnoj zemlji, a ne ostaviti ih na šumskom tlu. Država bi tim bila na dobitku, već u sadašnjosti, a tekar u budućnosti. Ne bi bilo mrtvih glava i gubitka mlade radne snage i državne obrane; ne bi bilo kažnjavanja bundžija i troška oko toga kažnjavanja; brda bi se opet zazelenila, šume bi rasle; popravila bi se klima, a ne bi bilo ni bujica u planini, ni divljih potoka u dolinama, dakle ni pustošenja zemlje.

V. O tom događaju izašlo je i više demagoških članaka po novinama, izgovoreno mnogo demagoških govora. 1. Članci su izašli pod naslovima: »Narod opet krvari! — Nevini mučenici ginu! — Nove rane! — Tvrdi kamen krvari i jauče! — Dokle će još biti ovakovih strahota!« Isto su tako i govornici počimali svoje govore. 2. Svi članci i govori su najprije opisali i pripovijedili događaj. Redovito ovako: Mladi pastiri su pasli s frulom ili dvojnicama na ustima svoja mirna stada; žene su kod kuće spremale hranu, dojile djecu; ljudi su radili svoje posle na poljima. Nad mirnim, miroljubivim selom sjalo je ljetno sunce. U taj mir banuše najednom bijesni vukovi, a pred svima zvijer nad zvijeri. Bili su to žandari i njihovi re-

doviti špijuni i službenici iz okolice, poznati siledžije. A vodio ih je kruti paša onih brda, poznati krvnik našeg mukotrpnog i miroljubivog naroda. I u času se sakri sunce za oblake. Mjesto mira prolamao je mirnu okolicu jauk žena, lelek pastira; vriska djece. Stada se razbješaše, i sunuše u ponore. Pastiri poletiše za njima lomeći vratove, oci ih htjedoše da ustave od vratolomstva. U taj strašni prizor grunu plotun, salva žandarskih pušaka i mučenička tjelesa popadaše mrtva, zalijevajući tvrdi kamen svojom nevinom krvi.«

3. Tako i slično opisan je događaj. Ni jedan članak nije spomenuo pustošenje Kraša, ni posljedice opustošenja. Ni jedan nije spomenuo nakanu vlasti, da otjera u Primorje stada koza i tamo ih proda, nego su samo govorili o »slugama narodnih neprijatelja, koji su željni krvi svoje braće«; govorili su o »oružanoj bandi, koja je navalila na goloruki narod da i tom zgodom pokaže svoju tiransku vlast nad narodom.« Sve je prikazano tako, kano da vršioci vlasti navaljuju državnom snagom i oružjem u rukama na mirni svijet, da tako udovolje svojem nagonu za ubijanjem i mučenjem.

Razlog, tendencija, nakana demagoškom prikazivanju toga i svakog sličnog događaja bio je ovaj: Vršioci vlasti bili su organi narodu tuđe državne vlade. Trebalo je narod uvjeriti, da od te tuđe vlade ne može doći ništa dobra, a domaći ljudi, uvijek su zli nasilnici lakomi na plaće, koje su tim veće, što su oni nemilosrdniji progonitelji i najmirnijeg naroda. Narod nije nikad kriv, nego uvijek onaj, koji je izdao i koji je izvršio odredbu vršeći volju tuđe vlade.

VI. Demagoški članak izaziva jaka čuvstva straha i užasa, mržnje i srdžbe, pa nagone navale i odbrane, odvratnost i prezir. To čovjek jako ćuti i tako mu demagog smete duh, prevlada ga nagonima, jakim čuvstvima, razdražicama (afektima), pa ne može duh, da u sebi osvijesti pametnu misao, koja bi dovela čovjeka na redovito prosuđivanje: je li to može biti istina što članak prikazuje, pa ima li žandara, koji uživaju u ubijanju i tko bi ih obuzdao, da ne ubijaju i kad im nije zapovjeđeno, kad ne smiju.

2. Demagog uspije da ustavi razdražicama rad razuma i pamet, kod onih, koje je vršilac vlasti strahom i silom navikao na slijepu poslušnost, mjesto da je nastojao, da oni shvate razloge odredbama, pa da su poslušni tim razlozima. Ako je narod navikao na slijepu poslušnost, pa ne traži razloge, zašto mora slušati, onda će demagog moći isto tako strahom i silom ustaviti rad razuma i pameti. To je zapreka, da čovjek ne može steći naviku, da traži i uvažava razloge, pa zato ne može razloge da traži ni onda kada čita demagoški članak.

3. Demagog uspije lako i brzo, ako pogodi ono, što čitaoci ili slušatelji žele, što mrze, čega se i koga boje, a u što se pouzdaju.

4. Demagog se služi s bučnim, zvučnim, »sočnim« riječima, koje riječi osvijeste strah, klonulost, očekivanje, želju, mržnju, zavist, dakle neko lično, sujbektivno čuvstvo i raspoloženje. To postignu služeći se riječima: »strašan, mio, uzvišen, odličan, veličanstven, ogavan, veleban, nemilosrdan, božanski, svetački, poželjan, gnjusoba, nagrda, sama milota, duhovit, otrov, melem. Na pogled strahote ježi se koža. Licem se prelije blažen posmjeh i sreća uljuljava u san. Prizori, čini i događaji, koji gone u zdvojenje. Duh se ponosan diže nebu pod oblake. Duh klonjava od stida i sramote...« Sam predmet, pojav nije opisan ili pripovjeđen. Možda su kakove neodređene poredbe: ...»kao vrag crn i nakazan, kao tmasta oblačina; kao mačka usred noći, lavovska rika, bijesno zavijanje, strašni topot, avet iz mraka, milovidno i anđeosko lice, božja srdžba, prokletstvo naroda, veličanstveni izražaj, milostivi pogled.« Te riječi mjesto opisa i pripovijesti, navedu čovjeka da ne traži objektivni opis i pripovijest.

5. Demagog nikada ne nastoji da čitatelja upozori na njegove pogreške, na nemoguće, na štetno, što je u čitatelju; da čitatelje upozori na rad, na pogrešno mišljenje, na zablude. Tako steče demagog povjerenje brzo i lako kod svih nekritičnih i lakovjernih čitatelja.

O tom je govora u odsjeku, koji govori o autoritetu i o tendenciji pisca.

Propaganda i »javno mišljenje«

1. Neki članak širi i stvara javno mišljenje i raspoloženje prikazujući samo jedan dio istine, koja će navesti čitaoce na neku misao, raspoloženje, odluku, požrtvovni čin, naporni rad. Takovi članci ne spominju, pače skriju činjenice, koje bi navele na drugu misao, ili bi smetale čitaocu da stvori onu misao, koju pisac propagira. Kad, recimo, hoće neki članak da stvori prijateljsko raspoloženje za neki narod, onda prikazuje

samo ono, što je povoljno, što diže ugled i što budi pouzdanje u taj narod. »Javno mnijenje« širi neki članak ističući samo ono, što g o d i čitateljima, što je njima potrebno, što im je od koristi svima, ili sve ono, što je neugodno, što traži žrtve i napor.

2. Posebni su članci za propagandu, namijenjeni poljoprivrednicima, a propagiraju upotrebu i kupovanje proizvoda nekih industrijskih poduzeća. Tako tvornica cikorije, Franko-ve kave, prikazuje gojenje tvornici potrebne biljke cikorije u novinskim člancima, u letacima, u posebnim brošuricama (knjižicama). Ti sastavci govore o tom, koliko cikorije donese jutro (lanac) ili hektar, kolika je cijena po metričkoj centi, kako cikorija (biljka) popravlja zemlju i t. d. Donosi sve, što je povoljno kod gojidbe te biline. Ali ne napominje bolesti, neuspjehe, trošenje zemlje. Fabrike poljoprivrednih mašina šalju seljacima propagandističke članke i knjižice, u kojima prikazuju sve prednosti kod upotrebe mašina u poljoprivredi; ali ne napominju neprilike, kada se mašina pokvari, a nema blizu majstora, koji će je popraviti; niti napominju koristi, što je daje gospodarstvu životinja, koju hoće mašina da istisne. — Tvornice i trgovine strojeva, što trebaju mljekarstva za proizvodnju maslaca (putra, butera) i za proizvodnju sira, šalju propagandnu književnost (literaturu) u kojoj pisac-propagator propagira te mašine nabrajajući koristi od tih poduzeća i kako ta poduzeća omoguće držanje krava i najkorisniju upotrebu sijena. Ali ne kaže velike poteškoće kod prodaje tih proizvoda, osobito sira. — Tvornice i trgovine vještačkog đubra (umjetnog, fabričkog, kemijskog gnojiva) razašilju poljoprivrednicima spise za propagandu, u kojima prikazuju veći prirod kod uporabe toga đubra. Ali ne upućuju na mnoge i mnoge uvjete za taj uspjeh i prilike, uz koje samo može seljak biti na dobitku od toga troška, uloženog novca u svoj rad.

3. Tako novine i novinski članci ne prikazuju potpunu istinu, pa da čitatelji sami stvore »svoje« nazore i uvjerenja. Ako ćeš to, onda čitaj stručni, naučni članak, kojega je napisao stručnjak, koji je na gubitku, ako ne napiše svu i potpunu istinu. Propagator je pako i pisac članka za propagandu na dobitku, ako tebe uvjeri, da ti je korisno ono, što on propagira.

Autor i njegov autoritet

1. Autor djela jest onaj književnik, koji neko djelo učini. On je i autor proizvoda, pa i autor neke misli, odluke. Tko je napisao neku knjigu ili neki novinski članak, taj je autor te knjige ili članka.

2. Autoritet za neki narod, jest čovjek, o komu narod zna, uvjerio se je, iskusoi je, da umije i da hoće reći i napisati istinu bilo gdje i bilo u koju svrhu, dakle njegovi opisi stvari i pripovijesti događaja prikazuju stvari, kakove jesu, i događaje, kako su se doista zbili. Autoritet dakle, o tom je narod sebe uvjerio u mnogim prilikama, nikada ne laže, jer bi mu i samom to naškodilo; nikada se ne prevari, jer šuti, ako što sigurno ne zna; nikada ne zataji istinu, jer odmah reče, što ne zna. On je sam po sebi istinit, pa zato je i sve istina, što on reče. On ne može da laže, jer onda sam sebe niječe, umrtvi.

3. Autoritet piše i daje u štampu knjigu ili članak u novine s tom nakanom tendencijom, da kaže potpunu i točnu istinu. Zato ne mari, hoće li tom knjigom što zaraditi. Glavno je, da narod dozna istinu, ako mora po toj istini da udesi svoj život i rad. Isto tako ne mari, hoće li se narodu dopasti ta istina, dakle i njegovo književno djelo, ili hoće li se on narodu zamjeriti tim istinama. Autoritet nikada ne laska narodu, nikada ga ne hvali, nikada ne traži kakove isprike za narodne pogreške, nikada ne svaljuje na drugoga krivnju, kada narod strada i krivac je svom stradanju. Nikada ne piše tako, da se drugomu dopane, pa da postane popularan, ili pače vođa; nije dakle demagog ni u kojoj zgodi, ni poradi svoje koristi, ni poradi svoje slave. Autoritet kaže istinu i onda, kada je cio narod uvjeren, da je istina nešto posve protivna. Ako je narodu od koristi; autoritet će i u knjigama, i u novinama i u govorima narodu prikazivati istinu i otkrivati narodnu zabludu. Čini to i onda, kada ga poradi toga narod zamrzi, ruži i spreman je, da ga progoni. Kad narod postrada, ili ne uspije, onda će tek opaziti svoju zabludu i uvjeriti se o istinitosti autoriteta, o snazi njegova razuma i on će biti autoritet toga naroda, ako nije bio do tada. Ako je pako narod obrazovan i civiliziran, onda će opaziti svoju zabludu i autoritetnu istinu još prije nego strada, kada mu autoritet prikaže biljege zablude i biljege istine.

4. Škole, ispiti, naslovi, položaji, javni rad i dužnost prikazivati istinu o stvari štiva; ovisnost vlastitih interesa o istinitom prikazivanju; lično poštenje, istinitost i značajnost daju

piscu autoritet. Pisac gubi autoritet pametnog čovjeka, ako laska, obećaje, hvali čitatelje, ugađa im i nastoji da ih tako pridobije za sebe, pa onda prelazi na stvar. Neka je ta stvar i najbolja, takov autor nanosi štetu čitateljima, jer ih odvikava od vlastitog opažanja i mišljenja; vara ih, goji u njima pogreške i slabosti, odvikava ih od opažanja i mišljenja. Tako goji ljude, koje će moći da zavarava demagog, kad ima po čitatelja štetnu nakanu, kad je stvar pogibeljna, štetna i zla, za koju hoće da pridobije čitatelja.

5. Same škole, ispiti, naslovi, časti, javni rad i dužnost ne daju autoritet. Može naučenjak za novac da širi laž, da zataji istinu, da prikazuje ono, česa nema. Može poradi straha i ako je prisiljen da izvrće činjenice, da smišlja nove, nerealne, kojih nema. A može biti i neznalica, ako i jest prošao škole i dobio položaje, časti i naslove. Tako ima trgovačkih reklama i preporuka, političkih osnova i teorija, odbrana, zagovora, zahtjeva, koji ne odgovaraju istini, niti je istina ono, na što se pozivlje govornik, ili pisac, koji bi imao da bude autoritet po svom položaju.

Među obrazovanim i civiliziranim narodom rijetko će se naći takovih varalica-autoriteta, a još rede neznalica-autoriteta.

Obrazovan i civiliziran narod traži od autoriteta da stvar prikaže potpuno, konkretno, opisima, pripovijedanjem, razjašnjenjima; da prikaže i druge misli, da prikaže narodu vrijednost onoga, što sam narod misli i što mu se čini da zna. Obrazovan narod uvijek sam prosuđuje i uvijek »sluša i drugo zvono«, što naime i drugi autori pišu i govore. Spreman narod uvijek traži tendenciju autorova uplitanja u neku raspravu, dakle povod i nakanu pisanju i uplitanju u tu neku raspravu.

6. Autor diže svoj autoritet u duhu razumnog čitatelja, kad hoće da goji čitateljev razum. To čini, kad prikazuje načine, kako je sam upoznao, otkrio istine. Onda on prikazuje u svojoj naučnoj popularnoj knjizi, koja je namijenjena narodu, stvarne i potpune istine. Prikazuje ih tako, da narod može sam otkriti istinu, da može s pomoću nje stvoriti korisnu odluku.

7. Svaka knjiga, koju seljak ima da čita, kao i svaki članak u novinama, mora autor napisati s tendencijom, s nakanom, s namjerom i s namjenom, da čitalac dođe do pametne misli, plemenitog osjećaja, neke valjane odluke, ili kojeg drugog elementa svoje obrazovanosti. Tu tendenciju mora

čitalac odmah da oćuti, da nasluti i ona ga navodi na duševni rad, pa bio i naporan. To je napisano tendenciozno, s tendencijom.

Tendenciozno pisanje vidi se najbolje na izboru građe iz nauke.

a) Recimo iz povijesti izabire pisac one događaje, na kojima seljak najlakše i najsigurnije opazi, kako je postao prvi zakon i zamijenio nasilnikovu samovolju.

b) Iz fiziologije bilja odabire pisac one pokuse, na kojima čitalac opazi pridolazak ugljika iz uzduha kroz list, kisika i vodika iz zemlje kroz korijen i cijevi, postanak škroba u zelenom listu.

c) Iz povijesti odabere građu za ovo uvjerenje: Valjan i koristan zakon postaje, kad ga traži potreba, što ovlada društvom i tu potrebu opaze pametni ljudi kao i načine, kako će joj društvo udovoljiti. Zato mora stvoriti zakon onaj zakonodavac, koji pozna potrebu i umije smisliti način, kako će joj društvo udovoljiti najbrže i najlakše.

d) Iz nauke o obrađivanju zemlje odabere autor građu za ovakova uvjerenja:

Zemlja mora biti mrvičasta da drži vlagu oko žilica, ali i uzduh. U zemlji mora biti stajskog đubra i drugih organizama, iz kojih struji ugljični dvokis. Biljka mora biti na suncu da list rastvara ugljični dvokis i asimilira ugljik. Bilinogojac mora stvoriti mrvičasto tlo oranjem, drljanjem, okapanjem.

Tendencija mora dakle da računa sa seljakovim samostalnim, pametnim, razboritim odlukama i nazorima; ne smije pako da je u njoj bilo kakov interes piščev, a osobito ne vlast piščeve volje i pameti nad voljom i pameti čitaoca.

Naučne knjige i knjige koje nauku populariziraju, šire u puk

I. Nauke imaju svoje metode. Metode su načini rada duhovnog, kojim radom duh izrađuje nauke.

1. Nauka izrađena o iskustvu i na iskustvu. To su nauke o kemijskim, fizikalnim, fiziološkim promjenama; nauke o povjesnim događajima, pa događajima u čovjekovoj svijesti i u svijesti naroda. Svi su događaji i pojavi upravljani Božjim istinama i zakonima. Kad čovjek otkrije koju tu istinu ili zakon duhovnim radom, onda izgradi jedan dio nauke. Duh čovjekov dakle nađe istinu i zakon, koji su, otkad je i svijet stvoren i dio su stvorenoga svijeta. Taj stvoreni, realni svijet

neprestano i na jednak način ravnaju i uzdržavaju Božje istine i zakoni, što ih je Bog dao u času stvaranja da ravnaju stvoreni svijet, pa i čovjeka i narod.

2. Nauka filozofska, spekulativna izrađena je smišljanjem istina o prauzrocima cijeloga svijeta, što ga čovjek upoznaje iskustvom i mišljenjem o iskustvu, pa o oblicima, u kojima je čovjekovo iskustvo. To su istine, hipoteze, teorije koje se mogu pomisliti o vremenu, o prostoru, o tom, što je i kakova je energija, kakovo je ono, što daje atome i molekule. To je dakle nauka posve smišljena. Čovjek je smišlja, jer ga na to sili njegov duh i jer u tom smišljenom znanju nađe često direktive, smjernice, kako će nešto razumna misliti o svom iskustvu i pomnožati znanje o iskustvu.

3. Nauka dogmatska o Stvoritelju svijeta. To su dogme, istine, koje su razumno smišljene. Dogma vrijedi za čovjeka, koji vjeruje, da jest Biće i Bivstvovanje, koje odgovara dogmi, koje je upravo onakovo, kakova je i dogma. ali je to Bivstvo i Bivstvovanje izvan iskustva.

4. Božje istine i zakone u prirodi, u svijesti čovjeka i svijesti naroda upozna čovjek razumnim mišljenjem misleći o svom iskustvu. Tako nađenim istinama mora da se podvrgava, kada radi, privređuje, udešava život, kad čuva zdravlje, kad udešava svoju državu. Ali ne smije o tom da stvara svoje teorije, pa da prema njima udesi rad, život, državu, društvo. Učini li to, onda stvori neku misao, koja ne odgovara zbilji, pa kada se po stvorenoj misli, po smišljenoj teoriji ravna, od zbilje strada. Isto tako strada, ako stvara i slijedi dogme, kakovu državu Bog hoće, što Bog traži od čovjeka. Te dogme nisu Božje istine i zakoni, što ih čovjek nađe u svom iskusvu, pa se život i rad, uređenje države po dogmama ne slaže sa svijetom, kako ga je Bog stvorio i čovjek strada. Povijest prikazuje ta stradanja u prošlosti, kao i ona u sadašnjosti, kad državu udesi po stvorenim teorijama.

II. Svaki obrazovani čovjek mora biti sposoban, da u knjizi razlikuje one dijelove nauke. koji prikazuju stvoreni svijet, što ga upoznaje svojim iskustvom i na iskustvu otkrivenim istinama, od smišljenih teorija i dogma. Mora razlikovati takove knjige, novinske članke i govore. Prikazivanja i obrazlaganja teorija i dogma sluša, nastoji da ih shvati i zanima ga motriti čovjekovu sposobnost, kojom smišlja teorije i dogme o onom, što u opće ne postoji, (komunizam); ili o onom, što postoji, ali je izvan čovjekova iskustva (Bog). Knjige, što otkrivaju Božje istine i zakone, što su u svijetu, u prirodi, u

čovjeku, u narodu, mora da pomno čita i da prema njima udesi svoj rad, svoj život, sebe i svoju državu.

Budući da seljak poljoprivrednik nema vremena da »filozofira« i da »dogmatizira« najbolje je, da ograniči svoje čitanje i razmišljanje na svijet iskustva i na Božje istine i zakone, što ih nađe, otkrije. Pozna to štivo po metodi duhovnog rada. Istinu čovjek traži na nekom pojavu i stvari, što opazi u prirodi, u sebi, u porodici, zavičaju, narodu. Traži istinu, po kojoj mora udesiti svoj rad, sebe, društvo. Našao je istinu, ako se, ravnajući se po njoj, oslobodi bijede, stradanja, borbe, zla, a nađe mir, sreću i zadovoljstvo. Na tomu se najsigurnije uvjeri, da je našao istinu. Jer jedan od vrhovnih Božjih zakona i istina jest ovo: Čovjek može samo svojom snagom i sposobnostima sebe da obezbijedi, da se očuva od zla i stradanja po zlu, da se usreći po svojoj istinitoti, duševnosti i plemenitosti. Čovjek mora otkrivajući istine da razvije svoju pamet i svoj razum, svoju razboritost i duševnost pa će moći da postigne svrhu svoga života, određenu Božjim zakonima u času, kad je Bog stvarao svijet, prirodu, čovjeka i narod.

III. Ima još knjiga, koje razvijaju plemenita čuvstva, po kojima zdrav, sit, razuman, duševan čovjek može biti srećan.

1. Pobožne knjige, knjige za pobožnost pomažu čovjeku da u pojedinom času ojača u sebi religioznost. Pomognu da na sve zaboravi, pa da ojača bivstvo Boga, da misli na Boga. Tada osjeti čuvstvo poniznosti stvora prema Stvoritelju; čuvstvo potpune predanosti pod vlast Božjih istina i zakona; čuvstvo sigurnosti da će sebe obezbijediti, očuvati od zla. spasiti, ako svoj život, rad i djelovanje udesi onako, kako to traže Božji zakoni.

2. Zabavna, umjetnička, pjesnička književna djela pomognu čovjeku, da se na časove oslobodi napornog rada, teških briga, pa uživa u lijepoj zabavi, u ljepotama pjesama, u plemenitim činima i ljudima, što ih prikazuju takove knjige.

3. Još ima knjiga za šalu i veselje. Ali te knjige moraju u sebi da kriju šale, doskočice, duhovito ismijavanje ljudskih slaboća. Ne smiju da psuju, da grde, da vređaju. Ne smiju raspirivati nagone i strasti, jer onda slabe duhovni život, a jačaju vlast nagona. Tim pako slabe čovjekovu sposobnost da sam sebe usreći svojim vrlinama, snagom i sposobnostima.

Trgovina knjigama i novinama

I. Dobitak i zarada navede mnoge pisce knjiga, mnoge štampare i knjižare, da uz dobru knjigu trguju i s lošom. 1. Demagog može biti u knjizi i pravi vođa puka, a može biti i zavodnik, ako puk ne umije da prosudi, kuda vodi i kako vodi. 2. Isto tako može i propagator da propagira dobru i lošu stvar. 3. Pjesme, pripovijesti, romani, filmovi, predstave, slike mogu raspirivati nagone i ojačati ih da prevladaju duhovni život, a mogu da jačaju duhovni život i pomognu duh, da zagospodari nagonima. 4. Ima knjiga, koje pomažu čovjekovu pamet i razum da otkriju Božje zakone, pa pomažu razboritost i duševnost da duh svoju volju i djelovanje podvrgne Božjim zakonima. A neke opet knjige šire dogme i teorije o prirodi, o čovjeku i društvu, pa zavedu u zabludu.

II. Iskustvo nam pokazuje da dosad nije bilo, niti ima danas kakovih sigurnih uredaba, koje bi mogle seljake očuvati od loših knjiga i novina. Zato i u toj trgovini, kao i u svakoj drugoj može očuvati čovjeka od loše knjige samo njegova vlastita duhovna sposobnost i snaga. Sva mladež mora u školi upoznati vrijednost knjige na pomoći što je daje knjiga pri duhovnom radu, kada mladež upoznaje elemente čovještva. Tako će se u selu razviti sposobnost za izbor valjanih knjiga, pa se neće nikomu isplatiti da piše i štampa loše knjige.

III. Ako selo nije obrazovano i civilizirano, onda drugi izabiru za seljake knjige i šire ili badava, ili uz malu naplatu, ili i skupo. 1. Svećenici šire knjige za pobožnost pa knjige dogmatske i nauke izvedene iz dogma o prirodi, o čovjeku i narodu. Mnoga od tih knjiga goji u narodu mistično raspoloženje za ono, o čemu čovjek mora razumno da misli, pa upozna istinu, a ne da vjeruje u neku utvaru. 2. Teoretičari i filozofi, šire svoje teorije o čovjeku, narodu, Bogu, pa kada ne mogu da razumnim obrazlaganjem navedu čitaoca na stvaranje istinitih spoznaja, jer nema za njih iskustva i bivstvovanja takova u svijetu, onda moraju fanatizirati i zavesti duh seljački, da stvori utopije, utvare, iluzije, pa se za njima povodi i strada. — 4. Političari i pjesnici, idealni nacionaliste zavedu svojim knjigama u romantiku, pa čovjek seljak zaboravlja na sebe i zadaje sam sebi i drugomu mnoga stradanja i nevolju. A da može, kupuje takove knjige. — 5. Svaki ovaj širitelj knjiga prikazuje sebe seljaku kao jedinog pouzdanog savjetnika i prijatelja, a da uspije mora jedan drugoga da ocrnjuju pred seljakom. — Kad im to uspije, onda cinik najbrže i najlakše, za skupe novce, širi knjige, u kojima se raspiruje blud, nagon za ubijanjem i nasiljem.

Razumno čitanje

I. Dijelovi štiva, koje služi za duhovni rad. Štivo služi čitaocu, kad sabire novo iskustvo ili otkriva istinu, pa o tom stvori svoju misao, svoj nazor i odluku. Takovo štivo može biti knjiga, može biti odsjek knjige s više članaka, a može biti i jedan odsjek u članku. Uvijek ima ove dijelove:

1. Čitalac opazi, da nije nešto upoznao jasno i potpuno. Ili opazi da ne pozna povod, uvjet, uzrok, posljedicu. Ili opazi, da ne pozna, što je stalna i nepromjenljiva u nekom pojavu, prema čemu mora udesiti svoj rad, vladanje, način života.

2. Čitalac nađe u sastavku mjesta i sredstva, koja mu popune i rašire iskustvo. Nađe činjenice, koje mu otkrivaju povode, uvjete, uzroke, posljedice; onda činjenice, koje mu otkriju stalnost i zakonitost.

3. Treći dio štiva pobudi i navede čitaoca na osjećaje i čuvstva. On se začudi, snađe, prestraši, osjeti sigurnost, jer je došao do neke misli, uviđavnosti, odluke. Snašao se je; odlučio je; jasno mu je; ispravio je sam svoju misao; došao na nešto, našto nikad nije ni pomislio; opazio je nešto, čega se čuvati mora, s čim se boriti mora.

II. Pojedini broj novine ima više dijelova, rubrika, ako je dnevnik, koji izilazi svaki dan; ili je povremeni, periodični časopis, koji izilazi u određene dane preko sedmice, ili preko mjeseca, pa su rubrike podijeljene na brojeve, ili su u svakom broju, kao i kod dnevnika.

Prvi dio novina je politički, rubrika za politiku.

1. Političke informacije: a) o odnosu drugih država prema nama; b) o njihovu raspoloženju prema nama; c) o novinarskom pisanju, govorima, konferencijama, parlamentima, gdje se stvara javno mnijenje i raspoloženoje; d) o pojavima u drugoj državi i među drugim državama, koji su znak snage ili slabosti, sređenosti ili uzrujanosti, blagostanja ili siromaštva. Te vijesti stvaraju raspoloženje za ili proti susjedne države, strah pred njezinom snagom, ili volju da joj jači susjed što otme. Često su kao utjeha i dokaz, da je i drugdje zlo i gore. Često hoće da probude pouzdanje ili nepouzdanje prema susjedu. Često su ove informacije ili pretjerane, ili posve izmišljene o gladi, nemirima, progonima, atentatima u drugoj

državi. To je onda možda pokrivač, skrivač za takove pojave u vlastitoj državi. Pred rat su takove informacije o neprijateljskoj državi posve neispravne, a svrha, tendencija im je, da se u domaćim čitateljima, u narodu i vojsci probudi pouzdanje u laku i brzu pobjedu. K tomu se pridruže vijesti o progonima, zlostavljanju, ubijanju, trovanju, uništavanju imutka što čini domaći svijet stranim državljanima iz neprijateljskih država. Tako se raspiri mržnja i osjećaj osvete, što podstiče na odmazdu, navalu i nasilje, raspiri ratno raspoloženje, ratnu psihozu.

2. Stvarne, statističke, financijalne, prosvjetne, zdravstvene, kriminalne (o zlodjelima) i slične informacije, obavještenja, po kojima se ima ravnati politika t. j. uprava uredaba, (institucija) gospodarskih, trgovačkih, novčarskih, higijenskih, prosvjetnih, sudskih. Cio narod mora doznati za takove činjenice i upoznati ih, jer cio narod mora sudjelovati kod organizacije državne uprave i kod provedbe. Inače ne može uprava da dostigne svoj cilj.

Takove informacije, (obavijesti) su pouzdane, ako novine navedu pouzdano vrelo, dakle čovjeka, ured, naučni zavod od kojih potječu informacije. Za ove se pako zna da moraju p o r a d i s e b e ustanoviti istinu i nju objelodaniti (publicirati), obnarodovati. Nije li tako, onda su obavijesti udešene tako, da koriste trgovcima, bankarima, političarima, naučenjacima, a ne odgovaraju istini, pa ne koriste cijelomu narodu, državi, dakle ni seljačkom staležu.

3. P r o g r a m s k i č l a n c i moraju otkrivati narodno mišljenje, osjećanje, nazore, odluke. Ili nastoje da raširе neke osjećaje, neke nazore, neke odluke, koje daju pojedini političari i hoće da prevladaju narodom.

Prva vrst članaka može pogoditi istinu, a može i nepogoditi. Druga vrst članaka ne odgovara narodnom mišljenju i osjećaju taj čas i članci nisu »popularni« t. j. narod to ne priznaje kao svoje. Ali misao može biti ispravna i tendencija, (nastojanje) korisna po narod; ali može biti i štetno. — Seljaci neka više i pomnije čitaju ono, što nije među njima taj čas »popularno«. Ali neka to čitaju oprezno, kritički. Neka im je jasno, što oni o stvari znadu i misle, pa neka u članku traže razloge, poradi kojih bi morali promijeniti svoje mišljenje.

Programatički članci dakle mogu biti istiniti, ali ne moraju; mogu imati po seljake korisnu tendenciju, ali ne moraju; mogu pogoditi narodne želje, potrebe i mišljenje, ali ne moraju. Sve ovisi o sposobnosti s e l j a k o v o j, da li umije či-

tati novine, i da li kupuje novine, koje donose istinu, ako i ne odgovaraju seljakovom mišljenju i osjećaju, njegovim željama i nadama od toga časa.

Druga rubrika u novinama su »d n e v n e v i j e s t i«. Među njima i o zločinima, preljubima, prevarama. Ako novine tim hoće da zabave svoje čitatelje, onda to prikazuju zanimivo (interesantno), pikantno (podraživo). Da bude čitaocima zanimivo (interesantno), podraživo (pikantno), one prikažu varanje, blud, krađe, otimačine, razbojstva tako, da se čitatelj začudi, iznenadi, prestraši, uzbudi, da očekuje, što će se dogoditi. Tako napisana vijest prikaže osobe, koje stradaju u smiješnim prilikama; a razbojnike, varalice kao duhovite, odvažne ljude; bludnice kao lijepe i zabavne, a žene, koje brane čisti porodični život, kao dosadne, staromodne i razdražive nasilnice. Takovo »zabavno štivo« nanosi narodu mnogo štete. Uči, kako se zlo izvršiti može. Čitaoca takovo štivo zavede, pa ne osjeća zloću i rugobu, nego mu to učini »zanimivim«. Zato ovakove vijesti u novinama moraju predočiti čitaocu sve štete, što po cio narod, dakle i po čitaoca, nastanu od svake krađe, prevare, bluda, tučnjave, ubojstva i nesloge.

Nije narod dobar, niti mu može biti dobro, ako ne može i neće da čita račune o štetama od bluda, razvrata, krađa, prevara, tučnjava, dakle ako neće da čita trijezno i ozbiljno štivo, a hoće onakovo. Novine su pako trgovačko, poslovno poduzeće, koje daje onakovu robu, kakovu narod traži. Nisu dakle krive novine, što donose pornogralsko, bludničko, surovo i krvoločno štivo, nego su krive škola i crkva, pa svi intelektualci, više školani ljudi i njihove škole. Krivi su, jer nisu osposobili seljake za traženje i čuvanje svojeg blagostanja, nego su ga navikle da traži zabavu u štivu, koje razdraži spolni nagon, sklonost ubijati, sklonost nasilju.

U novinama su još o g l a s i, v i j e s t i o ljudima, p o h v a l e ljudi i njihova rada, p r i g o v o r i i k r i t i k e. Taj dio sadržaja u novinama je redovito p l a ć e n od onoga, koga hvali i o komu piše, ili čije je ono, što oglašuje. Ili je novina plaćena od konkurenta, takmaca, pa kudi osobe, koje konkuriraju, a hvali onoga, koji je platio, hvali njegov rad, robu, samu ličnost.

Novine dakle tu služe onima, koji pisanje plate, a ne služe onima, koji plaćaju novine, kad ih kupuju. Ako kupci i pretplatnici novina traže od novina i u novinama svoju korist, kao što moraju, onda će svaku povoljnu ili nepovoljnu vijest, svaku pohvalu i kuđenje potpisati novinar i reći će, od koga

stručnjaka ili institucije, zavoda, uredbe, ureda dolazi ta vijest. Pače i obični trgovački oglasi u novinama bi bili tako ovjerovljeni, a zadruge bi morale da kontroliraju, provjere takovu vijest.

Čitanje novina nanosi duhu čitatelja mnogo štete, ako čita samo novine, ako ih mnogo čita i ako je povodljiv, neoprezan, nekritičan, lakovjeran. Zaboravlja iskustvo i da su ga novine već često zavele, prevarile. Jačaju mu sve napomenute pogreške, a slabe kritičnost, oprez, samostalnost. Jačaju duhovnu lijenost, pa čitatelj novina sam ne gleda i ne sluša, sam ne opaža, sam ne sabire iskustvo sam ne traži razjašnjenje i ne otkriva istinu nego sve to traži u novinama.

Novinar je stručni radnik, koji živi od svog rada i nastoji da što više zasluži, na što lakši način. Ako je obrazovan, ako je u njemu prevladalo stalno čovještvo, onda novinar ne podnosi povodljive, duhovno lijene ljude, pa neće za njih ni pisati. Dakle neće ni biti novinar u sredini neobrazovana i neprosvijetljena naroda. Jer, ako su čitatelji novina duhovno lijeni, onda će imati novinare dosjetljive, okretne, spretne, vješte; ali ne umne, učene ljude s razvijenim čovještvom. Takovi novinari i njihove novine pisaće ono, što taj čas najviše traže neobrazovani čitaoci i što će najbrže raširiti među njih ono, što bi htio vlasnik novina. A to ne mora biti ni dobro ni istina. Novinarovim pisanjem ne ravna dakle istina, nego nakana, tendencija onih, koji novinara plaćaju i plaćaju druge velike troškove oko novina; tako: za papir, štampu, upravu, otpremu, poštu. Ako su čitatelji pametni i razboriti, pa traže u novinama pomoć za svoju političku prosvjećenost, za svoju pametnu i razboritu privredu, onda će plaćati novine oni sami, pa će imati i novinare učene, savjesne, oprezne i pouzdane svojim čitateljima.

Ličnosti novinara biće onakove, kakove narod traži. Tko hoće da zaludi seljake, propovijeda ovo načelo: »Ne gledaj. što pop radi, nego poslušaj, što pop govori!« Tko pako hoće da na istinu navikne seljake, taj propovjeda ovo načelo: »Ako pop živi i radi onako, kako govori i piše, onda čuj i pročitaj, što govori i piše, pa prosudi sam, je li to valja ili ne valja!« Onda će seljak umjeti da traži valjana novinara.

Svakog novinara pozna obrazovan čitatelj, koji plaća i uzdržava svoje novine i pozna onoga, tko pomaže pokriti troškove oko novina, pa zna i njegovu nakanu poradi koje pomaže novine. Onda će novinari biti sigurno ljudi istiniti i duševni, dakle da je iz njihova rada isključena laž i zla nakana. Takove novinare ima narod istinit, razborit, pametan, koji se pouzdaje u ljudsku snagu, sposobnost, štedljivost, rad, a teži za svojim blagostanjem i srećom, što ih može postići u sređenom društvu. Od novinara i izdavača novina traži on da mu pomognu u svakoj zgodi sabrati snagu, ojačati vrline, usavršiti sposobnosti i ujediniti narod oko jednog valjanog i svima zajedničkog cilja.

III. Književnost za plemenitu zabavu. 1. Povjesna pripovijest predoči iz prošlosti neke osobe, njihove porodice i ostalo društvo. To predoči u vezi s povjesnim događajima, koji su se u isto vrijeme dogodili s narodom. Te osobe, njihove porodice i društvo proživješe na tim historijskim događajima mnogu i tešku muku, napor, rad, borbu, pregaranje, žalost, veselje, ponos nad snagom i uspjehom. Ta stanja su prikazana na njihovim patnjama i činima. Čitalac to proživi s njima, pa upozna na tom mnogu plemenitu misao i odluku, mnoge opačine i vrline. Od osoba što su u toj pripovijesti prikazane neka lica omile, a neka su čitaocu ružna i odvratna. Tako povjesne pripovijesti oduševe za velika djela, za samozataju, kad se radi o opstanku naroda i narodne države, a zaboravija na mržnju i na posebne, male lične interese, kad treba da se narod ujedini oko narodnih interesa i briga, dakle oko ozbiljnih životnih briga svakog pojedinca.

2. Socijalne pripovijesti, pripovijesti o društvu obično prikazuju ljubav momka i djevojke, pa sve moguće neprilike i prilike, u koje ih zavede ta ljubav u njihovu društvu. Tako je prikazan život društva u sadašnjosti. I ovdje čitalac proživljava događaje i upoznaje plemenitost i opačinu ljudsku, pa teške posljedice opačina. Socijalne pripovijesti prikazuju dakle kakovo je društvo. Čitalac dok čita zaboravi na sebe isto onako kao kad gleda nešto nova, komplicirana (složena i zamršena), pa to raspliće i uređuje.

3. Psihološka analiza u pripovijestima jest važan dio valjanih društvenih (socijalnih) i historijskih (povjesnih) pripovijesti. A ima pripovijesti, u kojima prevladava psihološka analiza, razmatranje i rasplitanje pojava u čovjekovu duhu. Pripovijest prikazuje, kako je, recimo, počela mržnja, kako ta mržnja zaslijepi, kako istisne iz pameti i brigu za sebe i oprez, pa osoba, koju pripovjedač analizira, ne vidi pogibao, nego čovjek u to zapleten, izvede zlo djelo i tek onda, kad se mržnja slegne, kad se osvijesti, opazi, što je uči-

nio. Psihološke momente u pripovijesti prikazuje pripovijest na crtama lica, na gibanju ruku i na držanju tijela. Pripovijest navede riječi i čine, pa napominje onda misli, osjećaje, čuvstva, težnje, stanja, odluke, što su prevladali u svijesti ljudskoj i izazvale su riječi i čine. Pripovijest navodi prilike, uvjete i uzroke, uz koje su se mogli javiti ovi psihološki pojavi.

4. Šaljivi, smiješni (komični), nujni (tragični) momenti jesu također važni dio svake pripovijesti. Tu je pojedina ljepota, na kojoj se zabavlja duh čitalaca. Šali se smiju; smiješnom isto tako, ali smiješno je i stvarno i ozbiljno, pa na njemu upoznadu mnogu ljudsku manu i vrlinu. Uvijek je smiješna neka neprilika, u koju čovjek dospije, kad je lakovjeran, neupućen ili što takova; ali neprilika nije takova, da bi mogao čovjek ozbiljno postradati. Čitalac vidi neprilike osobe, koja je došla u komičan položaj, vidi strah i otimanje, a nije imao pravog razloga, pa čitaoca ne smeta strah za osobu. Zato može da se za nepriliku interesira i probudi se volja da se nasmije na račun nespretne žrtve.

Tako šala, dosjetka, smiješno i ismjehivanje smiješnoga dovedu čitaoce do smijeha. A smijeh je ne samo dio veselja, nego i dio sreće. Smijeh i onakova zabava ispune srećom i zadovoljstvom časove odmora, a ujedno unapređuju i jačaju snagu za čuvanje zdravlja.

5. Nujni (tragični) moment u pripovijesti je stradanje i propast valjanoga bića poradi pogreške učinjene pri valjanom radu i čestitoj nakani. To je tragično što strada valjan čovjek pri valjanom radu u velikim i ozbiljnim prilikama, a sam je krivac svomu stradanju. Čitalac plače, žalostan je, sažaljiva, ali se divi čovjeku, koji ostaje velik, valjan, čestit, nepokolebivo stojeći uz istinu i kad nije morao; uz pravo, kad ga nije morao štititi; uz dobro djelo, kad ga nije morao vršiti. Čitaoce to uzdiže, jača i tim usrećuje. Zato čita s uživanjem tragične momente. Uživa kad i što junak veliko stradanje podnosi, jer mu je još veća istina, pravednost, dobrota, vjernost, jer bi bilo i veće poniženje, bol, žalost, da napusti te vrijednosti poradi boli, poradi stradanja svojeg.

6. U pripovijestima su još ove ljepote: a) opisi lijepih lica i predjela, prirodnih pojava lijepog cvijeta, drveća, životinje; b) zanimljivo prikazivanje događaja. Događaj je zanimljivo prikazan, ako neprestano izaziva u čitatelju očekivanje, pa tom očekivanju udovolji. Čitatelj očekuje, što će se dogoditi. Neprestano se uzbuđuje i smiruje. — Opisi vrijede, ako lijepe predmete prikažu tako, da čitalac uživa u njihovoj ljepoti.

7. Tko je spreman za plemenito uživanje u pripovijestima?

a) Naši seljaci goje u svojim kućama sposobnost za plemenito uživanje. Goje u njima isto to crkva, nauka o životu Isusa Krista i mnogih mučenika. Isto goje i narodne pripovijesti, narodne pjesme, duh društveni u valjanu selu, gdje ne prevladava piće, blud, zavist, zloba, mržnja. Duh je sela spreman za plemenito uživanje i to prelazi i na mladež. Taj duh i sposobnost gube se danas iz našega sela s više razloga i na više načina, pa i neprestanim traženjem po knjizi i novini novih što čudnijih i nevjerojatnih vijesti i neprestanih promjena novih, čudnovatih i čudnih događaja, bili istiniti ili smišljene laži.

b) Škola može da slabi sposobnost za plemenito uživanje neduhovitim, plitkim pripovijestima i pjesmama. Nema u njima ni šale, ni dosjetke, ni komičnog ni tragičnog ni ljepota ni zanimljivosti. Mjesto toga su nabrojeni neki čini, koji odgovaraju zakonima i vrši ih tobože osoba, jer hoće da pokaže svoju plemenitu ćud, požrtvovnost, odanost i poslušnost istini i zakonu. Nagrada u priznanju te veličine veća je nego nagrada u sebičnom bogatstvu, užitku, časti, što ju ta osoba tobože pregorjela. — To su dakle pričanja o ljudima, koji »podijele zadnji zalogaj kruha, prepolove kabanicu«, i odmah ih stiže nagrada, pohvala. Te pohvale i nagrade jesu pravi razlog dobrom djelu, a vlastitu sreću nad dobrim i velikim djelom i ne napominje takova plitka, nelijepa i neumjetnička pripovijest.

Primjeri pismenih sastavaka

1. Pismo. Kad pišeš pismo mora ti biti jasno: a) što hoćeš da pišeš; b) koliko dijelova ima ta stvar ili događaj, kojeg moraš pismom prikazati; c) koji je dio najvažniji razlog, poradi kojeg pišeš; d) kojim redom ćeš napisati.

2. Naslov. Točno napiši, komu je pismo upravljeno, za koga pišeš.

Uvod: Ako je potrebno, reci povod, razlog zašto pišeš.

3. Onda a) prikažeš samu stvar pazeći na upute u prvoj točki; b) piši svojim svakidašnjim riječima, a ne biraj i ne niži neke riječi, kojih se sjećaš iz novina, propovijedi, predavanja, govora s učenim ljudima. Pišeš o običnim događajima, pa piši i običnim riječima, na običan način; zovi svaku stvar,

svaki rad, svojstvo, događaj onim imenom, kako to zoveš u običnom razgovoru.

Primjer: »Dragi brate! (u posebni red). Velike me brige nagone, da Ti pišem. Mati je obolila od stalnoga napora i brige u kućanstvu. Mora dobiti zamjenu. Zato se povrati kući što prije i oženi se. Na Tebi je red, jer si stariji.

Krov na kući treba da se popravi sada preko ljeta. Imamo za taj popravak nešto novaca; ali ja ne mogu sam da odlučim, pa i radi toga požuri se kući.«

To su dva razloga, poradi kojih pišeš. Još mu možeš napisati ono, što bi htio da zna o ljetini, o stoci; pa o rođacima i prijateljima. Onda se potpišeš od prilike ovako: »Svi Te od roda i znanaca srdačno pozdravljaju, a osobito Te pozdravlja mater i Tvoj vjerni brat N.« — pa još na strani od potpisa napišeš ime tvog sela i datum, kada je pisano. Adresu točno ispišeš, kako ti je brat javio, a s druge strane omota napišeš svoju adresu; dakle: ime i prezime, ime sela i zadnju poštu, pa ako to nije dosta poznato, napiši i ime sreza. Ako ide pismo u drugu državu, napiši i ime naše države. Upamti: velik je svijet, pun mravinjaka, pa pismo mora naći jedan mravinjak i u njemu jednog mrava.

Ako u pismu moliš, napiši točno i jednostavno svoju molbu. Kao naslov napišeš: »Poštovani Gospodine!«, ili: »Dragi kume!« Dakle ono, što ti je. Sadržaj pisma počni, recimo, ovako: »Nadam se, da Vam neće biti teško ispuniti ovu moju molbu.« Ili: »Znam, da ste spremni pomoći. A nadam se, da ova pomoć, koju ja tražim, neće Vama biti ni od štete, niti će Vas smetati. Zato sam se, ako i teško, odlučio, da Vas zamolim za jednu pomoć.« Tako si mu se ispričao i kazao, što te je navelo, da ga moliš. Možeš reći i svoju veliku potrebu, u kojoj si. A možeš reći i ovako, ako odgovara istini: »I dosad smo mi pomagali jedan drugomu, pa se tvrdo nadam, da ćeš Ti ovaj puta pomoći meni.«

Onda napišeš točno, što ga moliš. Pismo svršiš, recimo, ovako: »Vaša će mi pomoć biti od velike koristi i ja ću je trajno cijeniti, kao i Vašu dobrotu.« Ili svršiš ovako: »Danas Ti meni, a sutra ću lakše ja Tebi.« Ili: »Trajno ću Vam biti zahvalan i spreman da Vam se odužim u zgodi, gdje budem mogao i svakom uslugom, što Vam je budem mogao učiniti. Ne zamjerite mi, što Vas smetam! Vaš odani štovatelj . . .«

Prije nego otpremiš pismo, pročitaj pomno, a i još komu daj, da ga pročita. Ali mu prije ne reci sadržaj. Ako on razumije pismo, onda si ga napisao jasno i razgovijetno.

Ima pisama, kojima hoćeš samo da se javiš osobi, kojoj pišeš; jer je to tebi milo i znaš, da će i toj osobi biti milo. To piši, kako ti srce zapovijeda. Takovo, malo ozbiljnije pismo izgledalo bi ovako:

Dragi brate! Dobio sam Tvoje pismo od (datum). Milo nam je svima, da si zdrav i da se brineš za nas. Pitaš, kakove su prilike u kući, otkad je umro naš otac, Bog mu daj vječni mir. Evo redom, kakove su prilike:

Duga nije ostalo iza pokojnog oca. Našli smo gotovog novca 1120 dinara i uz novac napisano meni, da je to za njegov pokop. Piše još neka ne marim, što će govoriti selo, nego neka ga zakopamo sa što manje troška. Bog zna, kad je to napisao. Ali eto i u času, kad misli na svoju smrt, ostao je štedan i brižan za nas.

U kući je ostalo kao i prije. Mati pregledava u kuhinji, oko kuće i oko djece. Stara je i poslom izmučena. Žene naše, Tvoja i moja, složno rade, kako je otac udesio. Isto tako i naši sinovi. Kćeri i Tvoja najstarija i moje dvije već se brinu za sebe i otkinu se od kućnog posla, gdje mogu, pa rade za sebe. A i skriju, što mogu, pa ostavljaju za svoju kuću. Matere, kao matere, to pomažu. To je bilo tako i biće, dok je kćeri i matera. Samo moram paziti, da ne prevrši i da se momci ne uzjogune.

Kako smo se dogovorili prije Tvog odlaska, tako i radimo. Svaka djevojka ima svoju prćiju, pa ostavlja dobitak za svoju kuću. Ja pazim da se ni u tom ne prevrši. Naši momci su na to sve mirni, samo im dozivaju u pamet, da se u zemlju neće dirati, kad one iz kuće pođu i neka to reku svakom momku, koji za njima pođe. Neće, vele, ni oni otkidati od tuđe zemlje.

Pisao sam ti već, da se Marko Perin kani iseliti. To je sad gotovo. Ja sam u pogodbi za njegovu zemlju. U našoj seoskoj zadruzi mi rekoše, da će Tvojim novcem isplatiti kupovninu i onda ćemo urediti prepis na našu kuću.

Kako vidiš ostao je Božji blagoslov, sloga i mir u našoj kući i posle smrti očeve. Budi dakle miran, pa se spremaj kući. Sad smo prikupili toliko, da ćemo moći da damo i mi našoj djeci svagdašnji kruh i da mi mirno proživimo svoju starost. Ostalo ćeš sve doznati iz pisama, što Ti ih prilažem, od Tvoje žene i djece.

Od Boga Ti zdravlje i sreća, a od mene i svih nas pozdrav! Tvoj brat . . . (Datum i mjesto.)

II. Namire i potvrde moraju: 1. potvrditi što je primljeno; 2. od koga je primljeno; 3. zašto je primljeno; 4. otkud je dobiveno i kada; 5. komu je namijenjeno. — Evo primjer:

Namira na dinara 350 (tri stotine pedeset dinara), što sam ih primio danas iz blagajne bolnice u ...... za 20 stupova hrastovih, koje sam izradio u općinskoj šumi.

Slijedi datum i potpis.

»Potvrda. Od općinskog poglavarstva u ..... primio sam za školu u (ime selo)«, pa se redom nabraja koliko knjiga, pera, olovaka, papira. Slijedi datum i potpis.

III. Narudžba, upit ima da naznači: naslov, od koga se naručuje; što se naručuje ili za koju se stvar pita. Upotrebi riječ, ime, oznaku, koju predmet nosi u poslovnom svijetu. Ne znaš li, doznaj prije narudžbe, jer inače nećeš dobiti, što tražiš, nego čega se hoće trgovac da riješi. Napiši uvjete, uz koje primaš, ili pitaj uvjete, uz koje možeš dobiti. Napiši uz koje ćeš uvjete i prilike primiti stvar i kako ćeš se uvjeriti, da ti odgovara. — Svrši sa datumom i tvojom točnom adresom.

IV. Ponuda. Oglas. Ponudom nudiš nekoj osobi svoju robu ili svoj rad. Isto to možeš oglasom ponuditi javno svima, koji bi mogli trebati tvoju robu ili tvoj rad.

2. Dijelovi ponude: a) adresa osobe, kojoj nudiš; b) opis stvari ili robe, što je nudiš. Nikakove fraze o pohvali, nego stvarno. Nikad ne kuditi tuđu robu ili rad. c) cijena, d) uvjeti za izručivanje robe, ili vršenje rada i uvjeti plaćanja; e) poziv na stranke, koje poznadu rad ili robu, pa će je preporučiti, ako budu upitane, (reference); f) točna vlastita adresa.

3. Primjer ponude. Gostioničaru..... Posle adrese i naslova slijedi ovaj tekst: »Mogu Vam svaki dan izručiti po 15 jaja jednake veličine i težine od.... grama, od naših domaćih kokoši. Jaja su, kako Vam je poznato, na svjetskom glasu i mogu odoliti na stranom tržištu svakoj utakmici. Jaja su iz mojeg peradnjaka i izležena isti dan, kada ih Vama uručujem.

Mogu Vam svake sedmice, u dan, kojeg Vi odredite, uručiti po tri tek izrasla i onda utovljena kopuna; poprečna težina 2 kg; nadalje tri dvogodišnje, utovljene koke; težine od kg 1·75. Živad. je utovljena brašnenom hranom i odgovara svim propisima ove robe, što vrijede na međunarodnim svjetskim tržištima.

Cijena jajima komad po Din 0·90 ako preuzimljete sve i redovito.

Cijena živadi kilograma po Din 14.—, ako uzimljete sve i redovito.

Robu dopremam ja do Vas i Vi je odmah preuzimljete i plaćate gotovim.

Glede kakvoće robe i sigurnosti izručenja izvolite se upitati kod Vašega predšasnika, koji se je povukao od posla i živi u miru; kod tržnog nadzorništva u gradu; kod našeg domaćeg trgovca, koji otprema istu robu u inozemstvo.

Dođe li do kakove nesuglasice glede preuzimanja i plaćanja od Vaše strane; ili u izručivanju od moje strane podvrgavamo se pravorijeku mirovnog suda, za kojeg ćete Vi imenovati jednog člana, ja jednog, a njih dva izabraće trećeg. Taj će sud imati odmah da izreče svoju presudu.

Ako pristajete na moju ponudu, molim Vas pismeni odgovor, u kojem potvrdite sve navedene uvjete. To će nam biti međusobno jamstvo.

Preporuča Vam svoju ponudu i uvjerava Vas o svojoj stalnoj volji, da je savjesno izvrši.« Datum i točna tvoja adresa: ime, prezime, selo, kućni broj, pošta.

4. Oglas je za novine, ili za plakat, što ćeš ga javno izložiti; ili je letak, kojega dijeliš, ili ga razašilješ na određena lica. — Kod sastavljanja oglasa paziš na sve točke, koje su naznačene za ponudu. Evo primjer: »Oglas. Nabavio sam traktor, koji se može upotrijebiti pri oranju, pri proizvodnji električne struje, pri gibanju pumpe na trak za dizanje vode u spremište kod kućnog vodovoda, za gibanje sječkalice i pile.

Traktorom mogu doći na svaku zemlju i na svako dvorište našega sela i raditi dok ne izvršim preuzeti rad.

Radovi se vrše onim redom, kako su prijavljeni i kako je ugovoreno kod prijave. Određeni red može se prekršiti samo kod kakve osobite potrebe, koja nastane naglo i nenadano.

Cijena rada je po satu i potrošku goriva u satu. U tom je uračunana otplata traktora, amortizacija, popravci i posluga.

Oglašujući ovo nadam se, da će suseljni htjeti okoristit se ovim traktorom. Da će im biti od koristi, mogu se uvjeriti u zadružnoj poslovnici i iz izvještaja o dosadašnjem kratkotrajnom radu.« Datum i potpis.

V. Pisac nekoga sastava mora da sam za sebe smisli, što će napisati, pa da mu taj sadržaj kaže, kako će napisati Ne smije dakle da nauči riječi i rečenice, pa da ih piše, kako je naučio. Dogodilo se je, da je netko napisao tuđe ime, koje je bilo u primjeru, što ga je prepisao. Ili je bilo u primjeru naštampano: »Ime prezime, selo«, pa je to napisao i u svom

sastavku, a nije napisao svoje ime i ime sela. Sadržaj sastavka ti mora kazati, kako ćeš podijeliti n odsjeke, da jednu stvar odijeliš od druge, pa da čitalac lakše razumije tvoj sastavak. Uvijek misli na daljinu, pa da ne možeš ponoviti i objasniti, kao kada s nekim razgovaraš.

Ove primjere pismenih sastavaka, pa i sve druge, gdje ih nađeš, ne uči, niti ih prepisuj. Čitaj i razmatraj, koje dijelove imaju i kako je u njima prikazan sadržaj. Neka ti je jasno, da i u pismu moraš najprije napisati, što ti je onaj, komu pišeš, ili, što je ono, što pišeš. Onda neka ti je jasan red, kojim ćeš prikazati sadržaj pisma. I onda potpis, pa datum i mjesto. Ako to zaboraviš, ne može pisac da razumije pismo, niti može da odgovori.

Isto je tako i sa oblikom pisma. U posebnom retku je naslov, u posebnom potpis, u posebnom mjesto i datum. To je zato da se to odmah vidi. Onaj, koji primi sastavak, najprije gleda, čiji je, otkud je i kada je pisan. Naslov mu veli, da je doista pisan njemu. Zato je i naslov na vidnom mjestu.

Na omotu, kuverti, pišeš u jedan red Gospodin ili drugu titulu; u drugi red ime i prezime, u treći red što je po zvanju, u četvrti mjesto obitavališta, u peti ulicu i broj ili poštu, koja će dostaviti pismo; a onda, gdje je ta pošta, dakle ime sreza, ili kraja, ili druge države. Na drugoj strani sve to o sebi. Tako otpremljeno pismo mora naći jednog čovjeka među hiljadama milijuna.

Imena spoznaja

P r v a b r o j k a kaže, na kojoj strani je govor o toj spoznaji u ovoj knjizi. D r u g a b r o j k a pred kojom je rimska brojka; I. kaže, na kojoj stranici je govor o toj spoznaji u knjizi Razvitak čovještva.

Imena članaka

TISKARA L. JANZON, ZAGREB